

Luceafărul

LECTURA
SALA
D.N.

an 35 - august 1991

Viața În oglindă

Initial am crezut că este vorba de o impresie absolut particulară. Marturisesc, mi-a fost chiar teamă să împărtășesc această observație, descrierea ei semănând foarte mult cu simptomele unei maladii psihice. Am prins curaj observând că fenomenul are o anumită coerență și se rezumă la viața politică și la aspectul propagandistic al vieții economice și sociale. Este vorba de **dedublare**. De un sindrom „în oglindă” al suferinței noastre „post-revoluționare”. Printr-un joc de cuvinte aș putea spune că avem de-a face cu **duplicate** de unde și duplicitatea vieții noastre politico-sociale. Să mă explic. Unde, la început, în decembrie 1989 s-a încercat stringerea sub o singură umbrelă a tendințelor politice care se manifestau, ne-a trebuit mult până să înțelegem ce însemna și ce voia să fie Consiliul Frontului Salvării Naționale, diferența între pluralismul politic generos

„ferit țării de domnul Iliescu și pluripartidismul politic atât de greu afirmat și mai ales acceptat de același CFSN, asistăm acum la o mulțime de umbrelute agitându-se în Agora.

Dacă nu s-a reușit într-o unitate, se încearcă acum într-o diversitate salvarea Stăpînirii, aceeași Stăpînire care și-a pierdut în acel decembrie de singură cuibărire dar nu și viața. Astfel am asistat, ca într-un vis rău, la dublarea tuturor inițiativelor democratice, cu replici care se auto-proclamă „într-adevăr democratice”.

Începutul a fost făcut cu alcătuirea CFSN. Alături de dizidenți autentici în acest straniu organism care semăna cu o șopîrlă ciudată, o șopîrlă care își putea pierde capul dar nu coada, citiți lista și veți înțelege de ce prima treime a listei a dispărut destul de repede fără ca organismul să sufere, ba dimpotrivă, și-a limpezit natura, alături de dizidenți care și-au riscat libertatea au apărut dizidenți care și-au riscat slujbele. Apoi a urmat dublarea partidelor. PER îl are în față de MER, Partidul Social Democrat s-a trezit scâlbănit de invenția unui delincvent nu doar politic, Marius Ciurmaru, PNT-CD și-a avut partea în oglinzi multiple PNT, PDAR, fragmentar PUNR, grotesc „România Mare”. PNL și-a inventat singur oglinda de buzunar etc., etc.

După partide a venit rindul Proclamației de la Timișoara. Mai țineți minte Proclamația de la Podul-Înalt? Probabil că nu. Dar ea l-a produs pe domnul Marian Enache, lider parlamentar al FSN. Ce-a produs Proclamația de la Timișoara? Piața Univerșității și Alianța Civică. Replica în oglindă, difuzată de TVR a fost Piața Neagră a bisniței din jurul Pieței Universității și... Ei bine, aici oglinda s-a spart. Nu ne putem da seama care este replica în oglindă a Alianței Civice. Dacă nu cumva Alianța Civică, cel puțin partidul acesteia, este iar o replică. O replică în realitate, sperăm, la imaginea de oglindă a FSN.

Eugen Uricaru

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Marcel Bejgu.

Izvoare

L audă dragostei, primăverii,
U nduirii trupurilor neîncătușate ale apelor,
M eteorilor de muguri,
I ubirii, mult mai puternice decât teroarea
N ourilor căluși
A sasini ai luminii ;
C astanilor care ne vor dărui lampadare
necerându-ne nimic...
E lenei care se smulge din brațele silnice
H otărîtă să înfrunte mai degrabă fierul,
decât să rabde
O sânda blonzilor cărlionți ai lui Menelaos ;
S lavă credincioaselor iscălituri ale tenacelor
pârâuri,
L ibertății lor — glorie-n păduri și pe șesuri !
O chilor viorelei care nu clipește în fața
furtunii,
V oinței omului ieșit din iarnă slăbit, — glorie
A celor ce — apăsați de lespezi —
C red în forța descătușătoarelor vânturi,
Î n tine, primăvara mea, și în
E ternitatea celor care așteaptă
Î nvăluți în giulgiuri mari de piatră.

Poezie publicată în luna august, anul
1968

EUGEN JEBELEANU

Încă o flacără s-a stins. Eugen Jebeleanu ne-a părăsit pentru a putea contempla și medita la zbaterea acestei lumi fără pasiune, grijă sau vină. Nouă ne rămân versurile sale care bat la poarta fiecărui suflet românesc spre a ne spune că nu sîntem singuri, că sîntem și cu el. Gîndul său e tăcut, imaginea grăitoare, emoția învăluitoare. Literatura română înscrie definitiv un nume în cartea sa de aur, lumea românească pierde un spirit drept, atent, muștrător, un spirit viu care îi dădea strălucire și conștiință de sine.

Amintirea sa se va prefăce încetul cu încetul într-o stea pilpitoare care ne va veghea mai ales în clipele de cumpănă și rătăcire. Poezia sa va aștepta. Va aștepta pe cei care au nevoie să-și lămurească viața, dragostea, suferința. Îi va aștepta pentru a le da un răspuns cu o clipă mai devreme și mai convingătoare. Pentru toate acestea și pentru alte lucruri nobile făptuite și gîndite în viața sa să-i spunem Poetului — Odihnește-te în pace !

„LUCEAFĂRUL“

semn

Mașina
timpului,
musca,
madlena

(Fragment)

Sătatea în camera lui plină de cărți, pe jos, pe sus, deasupra capului și la picioare, fără să miște vreun deget.

Între casa lui și stradă — pomii cu frunze lucioase de ploii viitoare.

Ferestrele închise, ușile zăvorâte de mult.

Afară, însă foarte departe, ca într-un alt înăuntru, lumea. Nici un semn despre ea, aici, în casa albă din adincul livezilor.

Peste zece de ani toate acestea nu vor fi decât visul straniu al unor pereți de beton, presupunând că pereții de beton au visuri, privind cu ochii lor orbi spre alți pereți de beton, înțelegându-se de minune unii cu alții, pe deasupra mormintului adinc în care au îngropat, și chiar zidit, livada.

Deodată în tăcerea camerei închise izbucni o muscă mare și agitată, ceea ce se numește îndobște un muscoid. Înnebunit, zburind de la fereastră la ușă, de la un perete la altul, izbindu-se de cărți, de rafturi, de geam.

El îl privea cu neliște, cu ură. Ură pentru un biet muscoid! s-ar putea replica. Intocmai, vuitul lui enervant alungase liniștea mormintală care, până atunci, aproape că ne-ar fi făcut să credem că sintem în alt an, peste zece și zece, în aceeași casă albă, scufundată cu livadă cu tot, în mormintul lor adinc, deasupra căruia se ridică monumental de beton, cu etaje, ferestre, scări, uși.

O urmărea cu privirea, pregătit să o zdrobească de îndată ce s-ar așeza undeva, cu papucul.

Se dusesse dracului nemiscarea, liniștea.

O va reîntrona în curând?

Asta era speranța lui, mică, minusculă și pe deasupra cu semnificativ întrebări, în acele clipe.

La un moment dat, cum se-nămplă, muscoidul se așază pe geam, mai mișcă de colo-colo dar putea fi localizată. A urmat lovitură de grație și corpul negru, păros, s-a rostogolit la picioarele lui. El se reasează pe-același scaun incomod, pentru a-și continua liniștea, nemiscarea.

Peste câteva clipe îl vom vedea cum se uită curios prin cameră, ca și cum ar urmări o muscă mare, neagră, zgomotoasă, în zbor prin spațiul dimprejurul său. Dar nu mai e nimic, l-a rămas doar zuzuzelul monoton, adormitor, vâratoc, în urechi. Liniștea întinză să revină. Iar acest biziit de muscă în toial verii îl trimite la senzații de demult, timpanul lui se subțiază, corpul însuși scade, se face mai fragil, pielea mai catifelată, se întoarce fără să poată vedea cum, la o altă vîrstă, la cea de dinainte, nu mai e decât un copil care, în liniștea unei după amiezii de vară, aude trecînd, prin aromeala singurătății sale, o muscă, singura ființă care se mișcă, inexplicabil, subliniind nemiscarea momentului, îi este recunoscător, o privește cu tandrete, o încurajază, iar ea se potolește de parcă ar fi murit brusc.

Îi crece — lui de data aceasta — la loc urechile, brațele, tot trupul, este iarăși în trupul său contemporan cu musca ce zace pe jos, nemiscat începe să nu mai audă biziitul și enervant și plăcut dinainte.

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Potcoave de cai morți

Animalitatea subconștientă din om își dă în potec în ocaziile limită ce se ivesc regulat, din păcate, în chiar centrul „civilizației”, și nu atât în singurătate, acasă, cit în societate, în public: strigătul patimilor dezlănțuite și al neliniștilor inebunitoare sperind rațiunea. Că nu putem fi mai mult decât ne-a lăsat Dumnezeu? Dar nici să fim mai prejos decât ne e condiția nu e chiar cel mai fericit lucru, trebuie să recunoaștem...

Am dat, trist, amănunte în numerele din urmă ale Luceafărului în legătură cu arestarea a zece de nevinovați, manifestații pașnice anticomuniști în Piața Victoriei, după ce o mină de provocatori (securiști în solda Puterii) au spart sediul Guvernului și au dispărut conform instrucțiunilor de ordine interioară, la 18 februarie 1990: o mină de profesioniști ai diversivității ce n-au avut de ales în fața presiunilor sutelor de mii de manifestanți. Paterea fiind realmente istică, riazată că își pierde pernele de sub fund: urmarea? A apelat la „ultima soluție”, la saprgerea bubei, spargerea sediului Guvernului său chiar, să aibă motive să cheme să intervină cu brutalitate Armata și Poliția, să facă arestări: și să se disperseze mulțimea infierbintată! Spargerea sediului Guvernului fiind și pentru protestatari, ușor de prostii, prea mult, supapa funcționind și furia populară risipindu-se ca prin farmec...

Acum, cind zece de anticomuniști nevinovați arestați, tapi ispășitori, vor avea parte de lecții de animalitate de neînțeles, în chiar sediul Guvernului în noaptea de 18/19 februarie 1990, militarii și polițaii prezenți bătindu-i fără milă, incredibili, strivindu-le degetele la uși, violindu-i, umilindu-i cu o sălbăcie absurdă până la ora 3! Apoi... Apoi, duă ora 3, se furisă tot ei îi vor arunca în pușcăriile neocomuniste fără judecată pentru luni de zile la rind, cu știința conducerii provizorii a țării, uitați acolo pină și de bunul Dumnezeu: cum de a

fost posibil? Abia manifestații radicalizate din 13 iunie 1990 eliberându-i, cu totul întâmplător, odată descoperiți în beciurile sediului asediat al Poliției Capitalei, Poliției a Capitalei unde „golani” Pieței Universității își căutau arestații, din dimineața acelei zile, cu disperare. Nu mai revin, vreun doar să mai reamintesc aici, revoltat, că în beciurile Poliției Capitalei — după declarațiile celor din 18 februarie 1990 ce, la eliberarea întimplătoare, erau niște ruine —, se dădea drumul la ventilatoarele de fiecare dată cind ei erau bătuiți să semneze declarații mincinoase, politice, ventilatoare care să acopere cu succes gemetele! Vă dați seama: de câte ori nu ați trecut anul trecut din 18 februarie și pină în 13 iunie pe lângă pereții Poliției Capitalei și nu ați bănuț nimic...

Vorbe de pe corabia
lui Sebastian

● ILIE COSTACHE: „De altfel omul acesta (Mihai Bădărău, n.n.), mă rog, să-i zic totuși om, se află în spatele multor căderi, inclusiv a trioului Creangă-Băcanu-Uncu. Faptul că, venind în «Dreptatea», îl manevrează cu ușurință pe Lăzărescu, nu e de natură să surprindă, amindoi au același statut: colaboratori. Dar bossul e Bădărău”. (Dreptatea nouă) ● GINA BRUJAN: „Atenție la ciuperca!” (Adevărul) ● RALUCA STROE BRUMARIU: „...Frontul, în realitate, se servește de apariția partidelor de extremă: acuzat de a fi un partid al feștilor comuniști, el a încurajat reînființarea partidelor comuniste”. (România liberă) ● CLAUDIU IORDACHE: „Într-un an și jumătate a fost parcurs drumul lung de la dictatura comunistă la comunitarismul parlamentar”. (Expres magazin) ● MATEI DUMITRU: „Verdeț recales la primul congres!” (Acum) ● SO-RIN ROȘCA-STĂNESCU: „S-au reîntors rinocerii”. (România liberă) ● DORINA BĂESU: „Ca și Ceaușescu, tovarășul Verdeț stă prost cu acordurile, și nu numai cu ele, dar important e ce-a spus, nu cum a spus”. (Cuvintul) ● CRISTIAN TOPAN: „Simbătă la Conferința Națională

a P.S.M. (...) din ușă am văzut totul, erau toți, doar Mortul mai lipsea...”. (România liberă) ● NICOLAE ION BĂLĂȘOIU: „De altfel partidul lui Verdeț nu mai are decât 22 de membri”. (Interviu, în România liberă) ● PETRE BARBU: „Nicolae Ion Bălășoiu, în vîrstă de 63 de ani, s-a hotărît, împreună cu alți tovarăși de luptă, să reorganizeze «pe baze noi» Partidul Comunist Român”. (Flacăra) ● TABU: „Dar pot spune cu mina pe inimă că n-am mai periat în viața mea așa de mișto și n-am ejaculat atât de plăcut nici în pizdulicea virgină a primei mele prietene pe care am dezvirginat-o”. (Dragoste nurdară) ● PETRE BARBU, în dialog cu Nicolae Ion Bălășoiu: „...Ce lucruri bune, a făcut P.C.R. în ultimii 45 de ani?”. „—Tot ce se vede cu ochiul liber, tot ce se simte...”. (Flacăra) ● PAUL MIHĂILESCU: „Cu stupeoare am aflat că bulevardul Republicii a fost rebotezat”: „Ce a avut comun Carol I cu interesele noastre naționale? Nimic”. (Socialistul) ● GREU mai scăpăm de elevii lui Roller! ● SEVER AVRAM: „Recentele colocvii inițiate de conducerea ASOCIAȚIEI ZIARISTILOR ROMÂNI la sediul Grupului de Dialog Social probează prin ele în-

Să mă întorc însă, în continuare, la „golani” Pieței Universității: pășiți și ei, arestați la fel de ilegal, la fel de nevinovați, la fel de bătuiți. Doi golani, ce, odată scăpați din pușcăria politică, abia în beciuri la Circa 12 de Polite cunos-cindu-se, aveau să se căsătorească la Primăria sectorului IV la 10 mai 1991, iar duminică, 19 mai aveau să-mi ceară să le fiu naș religios: „ei fiind doar personaje mele”, revedeți serialul de față! Normal, luindu-mă pe nepregătite... Chiar din pat, invitat dimineața să vin la biserică... Să-mi fi dat măcar un telefon cu o seară înainte, dar de unde: preotul — „golani” fiind vinovați, cu graba sfintei sale să plece în străinătate, să scape de o grijă... Mă rog: somnoros, bărbierit o oră, în blugi și, fără cravată, spre disperarea soției care mă vola „scos din cutie”, am venit, așadar acasă la mine cu flori, să avem de unde să plecăm...

Episodul XI: fotografii s-a urcat? S-a urcat, stă în brațele doamnei profesoare de pălărie, fostă „golancă”: o pălărie de pe vremuri, cu fructe, o minune... Gata, luați-o voi, mirii, înainte, ne ținem după voi... În vreo cinci taxiuri, îngrămădiți, plecați în căutarea bisericii din strada Sapienței, chiar așa, Sapienței, rătăcind prin hirtzoapele unor șantiere ceausiste părăsite, nu departe de Casa Poporului, înjurați de șoferi, că noi căutam potcoave de cai morți, ce naiba...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

sele cât de stringentă a devenit problema naționalismului”. „Domnul Sorin Ștefan de la Dreptatea s-a grăbit să sară în apărarea poporului român care n-ar fi deloc anti-maghiar, antisemit s.a.m.d. — ca și cum cei prezenți s-ar fi datat la astfel de acuzații. Într-un mod cel puțin bizar, această viziune coincide — prin concluzii, măcar — cu aceea pe care o extrage România Mare...”. (Expres) ● ȘERBAN SANDULESCU: „Craii de Curtea-veche din romanul lui Matei(u) Caragiale erau o adunătură de mahalagii care, după mazierea domnitorului, Grigore Ghica, ieșeau țara și își faceau de cap”. (Dreptatea) La carte, domnule! ● MATEI DUMITRU: „Liderii sindicalii din aeronautică nu mai zboară”. (Cotidianul) Au zărat, în schimb, liderii sindicalii de „Dreptatea!” ● „NO COMMENT! Ce părere aveți, stimate domnule Paul Lăzărescu, în calitatea dvs. de director al ziarului «Dreptatea», despre drepturile sindicale? — «No comment»! (Liberitatea) „Ceaușescu n-a murit!” (Momentul) ● C.R. I (r) RADU N.: „Cu ocazia conflictului de muncă dintre conducerea ziarului «Dreptatea» și 3 reporteri, printre care și dl. Popa Șerban, printre altele a fost invocată și persoana mea ca fiind pricina defacerii contractului de muncă a unui reporter, afirmându-se că aș fi angajatul revistei «Europa»”; „Dl. Popa Șerban mi-a luat, este adevărat, un interviu pe tema articolului publicat în Europa nr. 24. 91. Declar că a fost cel mai dur interviu la care am fost supus pină acum. Urma ca acest interviu să fie publicat în «Dreptatea» alături de un interviu, relativ binevoitor, luat rabinului șef Moses Rosen. Dar conducerea ziarului «Dreptatea» a refuzat publicarea interviurilor”; „Nu am dreptul să mă amestec în treburile acestui ziar și nu o fac. Dar nu-mi pot reprimă momentul de tristețe comparînd modul cum a reacționat, pe vremuri, patriotul Ion Mihalache într-o împrejurare similară, și modul cum reacționează actualii lideri ai P.N.T.-c.d.” (Europa). Nu este vorba de liderii P.N.T.-c.d.-ului, ci de troica mediocrilor Mihai Bădărău, Șerban Sandulescu și Paul Lăzărescu! ● RĂZVAN PETRESCU: „Din cauza privatizării înaintate, am uitat să semnalez apariția unei noi reviste de cultură, cu largă audiență în rindul maselor, intitulată Prostituta. Textele sint excelent scrise, percutante, pline de umor. Unul dintre cele mai frumoase esuri se numește «Trej floci — S.A.»”. (Cuvintul de ambe sexe) ● ȘERBAN CIONOFF: „Conflict de muncă sau acțiune politică?”; „Este vorba despre scăderea vertiginoasă a tirajului ziarului pe care cel în cauză o atribuie modului defectuos în care este conceput ziarul «Dreptatea». S-a atribuit o răspundere serioasă în acest sens domnului Șerban Sandulescu, redactor șef adjunct și, respectiv, domnului Mihai Bădărău, secretar general de redacție, căroră li se impută lipsa de competență profesională”. (Realitatea) ● ROMANIA MARE ...

Petre Stoica

A apărut la Editura Eminescu Carte de vise de Leonid Dimov. Volumul este primul din seria Poezii români contemporani care își propune să readucă în atenția cititorilor opera poezilor cărora anii de dictatură le-au răpit dreptul la locul de cinste pe care-l meritau. Cartea a apărut în condiții grafice de excepție datorită colectivului din tipografia Polidava — Deva.

În căutarea aberantelor decenii

Cei care au fost martorii desfășurării literaturii române în primul ei deceniu după instalarea regimului comunist la noi în țară (și autorul acestor rinduri a avut acest nefericit privilegiu datorită virstei și unei oarecari lucidității, de om situat pe cealaltă baricadă) și-au făcut desigur unele socoteli cu privire la evoluția ei în viitor. Desigur că nu vor fi lipsit prognozele cele mai sumbre: a prăbușirii în genere a culturii naționale și înlocuirii ei cu minciuna im-pusă, cu falsa ideologie (care era marxism-leninismul) cu știința mutilată și aservită unor scopuri politice odioase, antinaționale. Dar cei mai mulți au sperat în bine, ceea ce a și devenit mai vădit imediat după moartea lui Stalin, care a dus la abandonarea oficială a jdanovismului și la un oarecare „dezgheț” nu neapărat ideologic, dar cu certitudine artistic. Până la acest eveniment, recolta de opere artistice fusese deosebit de săracă, dar forțe creatoare existau. Optimiștii și-au inchipuit că o schimbare în sensul unei relaxări treptate va îngădui forțelor creatoare zăgăzuite artificial să se facă simțite. Căci atunci, pe la mijlocul deceniului VI, o bună parte dintre reprezentanții literaturii pe care comunistii o numeau „burgheză” se mai aflau în viață, ba încă în deplinătatea puterilor intelectuale. Unii se angajaseră să „dujască” noului regim: M. Sadoveanu, Z. Călinescu, Camil Petrescu, mai apoi T. Arghezi; alții se putea presupune că vor fi abandonat scrisul: Adrian Maniu, Ion Vinea, V. Voiculescu, Lucian Blaga, chiar dacă, datorită „trecutului” lor nu se putea încă vorbi de reparația în presă sau în planurile editoriale.

De fapt, adevărații slujitori nu doar ai sloganelor comunismului au fost scriitorii din generația ulterioară: Zaharia Stancu, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Cicerone Theodorescu, Virgil Teodorescu, Lucia Demetrius, Maria Banuș etc. scriitori caracteristici pentru poziția de angajare totală, cu neputință de a fi scoși din contextul acelor ani (unii dintre ei, care au o indiscutabilă valoare artistică, au o carieră și o operă fracționată în trei: ceea ce au scris înainte de 23 august 1944 sau de 1948; ceea ce au scris în perioada stalinistă și ultimele lor producții prin care se reabilitează în fața posterității, datind din perioada „dezghețului.”) Dar bineînțeles că regi-

mul, mai ales în perioada sa absolutistă, nu s-a mulțumit doar cu atât. El își impuseese practic vorbind două obiective: să illustreze un moment revoluționar în literatură, un început de eră nouă și, în același timp, să se legitimizeze prin legăturile cu trecutul. Aceste obiective nu puteau fi atinse în același timp; accentul a căzut fiind pe unul cind pe altul, ideologiceste vorbind, comunismul românesc a sfârșit într-un „tradiționalism” la fel de fals ca și pretinsul revoluționarism, dar care i-a îngăduit să anexeze în beneficiu propriu tot ce se realizase anterior, chiar operele dușmanilor săi deschiși (Aron Cotruș, Mircea Eliade, V. Voiculescu) sau ale victimelor sale (Blaga, H. Papadat-Bengescu etc.).

Dar regimul nu s-a mulțumit nici cu „aderențele” oricât ar fi fost ele de sincere sau de interesate. La vremurile așa zis noi, trebuia o literatură nouă pentru oamenii noi ai utopiei comuniste pe care n-o puteau oferi decât scriitorii noi. Noul creator trebuia să fie un tovarăș „ridicat”, de o condiție socială cit mai umilă, incult pe cit posibil, ca să primească cit mai ușor imperatiile partidului, botozate „indrumări”, și un ins totalmente dependent materialiceste de cadrele ei de existență și de momelile oferite condiționat la tot pasul. Este limpede că un Marin Preda sau Ion Lăncrănjan, dar și un Nicuță Tănase sau Ion Bănuță cores-pundeau mai bine acestor standarde decât Nina Cassian sau Radu Cosașu, care aveau a se rușina că pină la venirea socialismului nu umblaseră în picioarele goale (un Petru Dumitriu brava cu insolentă, de sus, toate aceste mizerii, supralicitind, în scris, aderența sa la noile „idealuri”).

Juvenilitatea era bineînțeles încurajată și promovată, ea fiind o garanție a genuinului, a conștiinței nepervertite, iar debuturile erau mult încurajate, mai ales cind echivalau cu afirmarea unor tineri necunoscuți. Dan Dășleu, A. E. Baconscu, Florin Mugur, dar și Victor Tulbure, George Toma Maiorcsu sau Ștefan Iures s-au bucurat de sprijinul oficial într-un mod greu de inchipuit astăzi, primii trei izbutind ulterior să dea și opere care să le anuleze „succesele” inițiale și să-i facă acceptabili într-o viitoare istorie a literaturii române. Momentul cel mai caracteristic pentru intențiile Puterii (din prima ei fază, ulterior răpăsite) de a nu se limita la dirijarea și supravegherea creației literare, dar pe cit posi-

bil de a o și fabrica, a fost înființarea „Școlii de literatură”, care a funcționat aproape un deceniu, de fapt un fel de internat-cazarmă în care elevii, recrutați după criterii de dosar și după oareșicari promisiuni de talent, erau „cultivați” artificial prin indemnuri și indoctrinare, dar mai ales controlați și dirijați, încurajați să urmeze programul Partidului. A fost o încercare extremă de a stringe în cătușele sistemului imprezibilul creației, mai tirziu Puterea mulțumindu-se cu cenzura prohibitivă și promovarea după criterii proprii, politice, a „talentelor”.

Dar una dintre cele mai grave anomalii ale epocii, nesesizate ca atare de cei care o evocă sau o analizează, a fost asigurarea unor condiții speciale de monopol noii literaturii și în special unor glorii prefabricate; acestea erau judecate după criterii speciale, nu în continuitatea literaturii anterioare și erau inatacabile sub aspectul criticii. Nimănui nu-i era îngăduit să articuleze vre-o obiecție la adresa produselor unui Zaharia Stancu, M. Beniuc, Geo Bogza sau Eugen Jebeleanu, iar cei mai tineri abia dacă se îngăduia să fie atinși incidental cu spini unor trandafiri todeauna omagiali. În plus, și ceea ce e mai important, toată literatura care s-a scris atunci era pusă la adăpost de surprizele neplăcute ale unei concurențe venite din subteran: scriitorii de sertar erau urmăriți pentru a fi identificați și controlați ca niște răufăcători, simplul fapt că scriai fără să (re)ușești să publici făcându-te suspect. Lucrurile au culminat cu procesul Dinu Pillat — C. Noica de la începutul anului 1960 — amindoi au fost condamnați la pedepse aspre (25 de ani de închisoare) pentru niște manuscrise nepublicate, dar care ulterior se vor publica, romanul primului aflându-se în arhiva Securității, deși autorul primise asigurări înainte de a muri pe neașteptate că-i va fi restituit. Ceilalți membri ai „lotului”, de la Al. Paleologu și Vladimir Streinu la N. Steinhart și Sergiu-Al. George erau simpli autori în potențialitate, lor nu li s-a pus în sarcină nici măcar un text scris. (Ion Negoitescu va fi și el condamnat după un an pe baza aceluiași tip de acuzații, iar Șt. Aug. Doinaș a avut de suferit în același sens).

— Dar ăștia n-or să ne belească? exclama un scriitor colaboraționist ca Marin Preda, gindindu-se la mulțimea colegilor săi care nu se puteau manifesta atunci cind el și alții triumfau pe scena rămasă goală a literaturii. Din fericire pentru el, autorul **Moromeților** nu s-a constituit și în acuzator al rivalilor săi năpăstuiți, așa cum a făcut un A. E. Baconscu și, tot din fericire, cei ieșiți la suprafață din închisori și catacombe au avut cu totul altceva de făcut decât să se răzbune pe profitorii. Ambele categorii (din ultima făcînd parte și autorul acestor rinduri) au impus un alt stil literar, continuarea directă a literaturii întrerupte în 1948; sub aspect critic, ei nu au acceptat schemele prefabricate de propagandă comunistă și nici scara respectivă de valori, abia nuanțată de critica liberă a generației lui N. Manolescu-Eugen Simion-Lucian Raicu, nu au acceptat beatificarea unor scriitori foarte discutabili și cu atât mai puțin, nu s-au integrat partizanatului în favoarea celeilalte

noii literaturii, aceea apărută în anii '60, indiferent de valoarea acesteia, reală și chiar de ei recunoscută. De la Ion Negoitescu și Cornel Regman la Șt. Aug. Doinaș și la paginile iscalite de autorul acestor rinduri, critica celor ieșiți tirziu la suprafață a încercat o replică la adresa opiniilor curente, mult mai apropiată în spirit și ca sorginte de critica din exil (Monica Lovinescu, Virgil Ierunca) ba chiar și de aceea barocă și de multe ori deformată de un pasionalism primar a lui Ion Caraion. În sfinalism, să nu uităm că singurul moment publicistic cu adevărat pozitiv în cariera unui scriitor atît de discutabil ca Eugen Barbu se leagă tot de apartenența sa la altă generație, aceea bastardă a războiului, și apariția lui în anii '60 a venit cu oarecare propețime de impresii și de judecăți, marcîndu-l un loc în contiguitatea lui Caraion.

Dar dincolo de excluderile directe și imposibilitatea de a se manifesta, regimul a mai folosit și altă formă mai mascată și mai subtilă: politica tirajelor și a reeditărilor. În timp ce favorizii săi se bucurau de largi difuzări în zeci și sute de mii de exemplare, cei care-l dis-plăceau erau editați în tiraje confidentiale care în anii '80 ajunseseră în cazul poezilor doar la cîteva sute. Reeditarea era un mare privilegiu de care nu se bucurau decât răsfațații regimului; în ultima vreme ea depindea oficial de Consiliul de ministri, în fapt, de cabinetul „Tovarășei”. În felul acesta, o serie întregă de scriitori au avut în epocă doar o similitudină, cărțile lor sunt simple titluri bibliografice în cataloagele editoriale sau de bibliotecă, ei nefiind niște prezențe efective. (Ca să dăm un singur exemplu de felul în care regimul folosea această armă, să ne gindim că pină pe la începutul anilor '70, cărțile premiate de Uniunea scriitorilor erau de regulă reeditate; cartea noastră de esuri **Semne și repere**, 1971, a fost exclusă de la reeditare deși fusese premiată și sistemul a fost abandonat ulterior).

Am făcut aceste observații asupra unei epoci destul de apropiate dar deloc clarificate de cei ce se ocupă de ea, ba nici măcar abordate cum trebuie. Un viitor istoriograf al ei va trebui să țină seama nu numai de criteriul cronologic; acesta va oferi schema de principiu, dar ea va trebui dublată de observarea „suprapunerii” de fenomene, care au existat si multan, în planuri paralele, fără a se atinge și a se influența fructuos.

În ciuda contraselecției pe care o opera în viața socială comunismului și care nu a fost deloc mai atenuată în sectorul literar prin realitatea „talentelor”, ba dimpotrivă, a apărut totuși o literatură de bună calitate în aceste decenii care ar putea fi izolată de rest și acceptată într-o antologie ideală, „imaginară”, a culturii române. Dar istoria chiar a literaturii e altceva decât o selecție după criterii estetice; ea trebuie să consemneze lucrurile așa cum au fost și să dea chiar un loc „literaturii socialiste”, căreia inițial i se asigurase monopolul existenței, dar care a devenit ulterlor, prin forța realității, un simplu capitol din marele sector al „literaturii în socialism”. Ceea ce e cu totul altceva.

Alexandru George

minimax

O lungă zi de august

Eduard Șevardnadze n-a fost deci un prooroc mincinos așa că „sfîrșitul istoriei” (în accepția lui Francis Fukuyama) s-ar putea să mai întîrzie o vreme, ba nefiind chiar exclus un altfel de sfîrșit... Cine știe! În august... înclinația către sesizarea misterioaselor coincidențe poate conduce la concluzia că, în august, orice se poate...

A scrie, marți 20 august 1991, la București, despre politică, pentru o revistă săptămînală (cu speranța dar nu și cu certitudinea că... „va mai ajunge hirtia” pentru asemenea publicații indisdisciplinate) este, desigur, un act destul de pompiestic. Ce va fi, Doamne, peste o săptămîină?! Oare tov. Vladimir Kriucikov ar putea spune? Dar dl. Virgil Măgureanu? Poate că acum însă, mai mult ca oricind, e nevoie, e bine și este într-adevăr înțelept de a ieși din cîmpul raționalității obișnuite, chiar cu riscul unor acte ce par pompiestice. Asta împreună cu, dar și depășind cumva cumpătarea atît de necesară în astfel de momente.

Deocamdată — este ora 9 — la Radio București nu se transmite încă muzică simfonică, ceea ce, oricum, este reconfortant. Ieri, pe același post, după unul dintre buletinele de știri (cărora nu li s-a putut reproșa o tăcere diplomatică), o agenție de turism anunța că numai cu 3.500 lei este asigurată deplasarea rapidă la Istanbul. Cei rămași trebuind să se mulțumească cu Titan Ice și cu mare milă a lui Dumnezeu. Bineînțeles, este un scenariu. Aberant, poate. Dar nu din cale-afară. Pot ele pica în mașina de tocat carne a istoriei di-

tamai personalitățile, darămite muritorii de rînd care nu-și pleacă suficient de repede căpățîna cind se aude vijitul sabiei. Și se tot aude, de mult se tot aude! Un scenariu deci, care pleacă de la premisa că „omul secolului” e kaput (arestat din motive de sănătate, ceea ce nu mai e de mult o nou-tate pe meleagurile comuniste), odată cu înlăturarea-i curmată fiind iluzia că sistemul comunist poate fi perestroikat. Cumînțenia în raport cu structurile și mentalitățile comuniste se dovedește, o dată în plus, o iluzie periculoasă. După cum și altă iluzie, aceea că visul lui Petru cel Mare a ieșit definitiv din toate capetele tunse regulamentar, așezate pe gituri de care întotdeauna atîrnă o cravată. Dînd crezare săptămînalului **Expres** — de ce nu i-am da? —, nici mai mult nici mai puțin decât în iunie 1990 o armată din R.D.G., a 5-a, vine, încă mai făcea exerciții comune cu trupele sovietice pentru o ofensivă decisivă în Vest, prevăzută fiind folosirea armelor chimice și a celor nucleare. În iunie 1990!

Pentru a ajunge însă, de la menționata premisă de start pină la un întreg scenariu, mai trebuie parcursă mental o traiectorie cu destul de multe necunoscute. Iar acum, la prima ediție a „Actualităților” de la ora 10, d-na Meleşcanu n-a putut spune nimic despre o reacție oficială a Bucureștiului. Marți dimineață, la ora 10, Bucureștiul încă tace. Oficial, Bucureștiul a reacționat cu totul altcumva decât Chișinăul care este împrejmuț de trupe sovietice. Înțelegă cine, ce și cum poate. Înțelesurile îngrijorătoare nefiind deloc

excluse, deocamdată. Biroul Executiv al F.S.N. după ce a înregistrat ca stare constituirea în țara vecină a Comitetului de Stat pentru Starea Excepțională precum și măsurile luate, „și exprimă speranța că procesul de democratizare și reformă va continua, în interesul păcii și stabilității internaționale”. (subl. ns.) Așadar, oare, în viziunea conducerii F.S.N. procesul de democratizare și reformă ar putea continua și în noile condiții?! Întocmai cum asigură pe toată lumea și Ghennadi Ianaev?! E greu fără Titan Ice să înțelegi o asemenea poziție, asemănătoare de altfel cu aceea comunicată ieri după înfrunerea de la Palatul Cotroceni. Numai că pină acum, la 11,30, președintele nostru ales nu ne-a vorbit încă. Cu siguranță că o va face mai tirziu și poate nici nu este prea greu de bănuț ce ne va spune. Însă întîrzierea, întîrzierea ce semnificație ar putea să aibă? Imaginația nu e cel mai bun sfetnic în asemenea momente. Iar memoria nu oferă prilejuri de cine știe ce optimism.

Dar încet, încet de parcă se-azuea ticînd ceasul Istoriei, încet, încet s-au scurs orele zilei de marți și am ajuns la telejurnalul de seară care, semn bun!, n-a fost deschis de dl. Mircea Hamza. În fine, Bucureștiul a adoptat o poziție clară, fără echivoc. După o zi de chibzuință, dar și după venirea d-lui prim-ministru, evenimentele de la Moscova au fost calificate așa cum se cuvine, drept o încercare ilegală de „reinstaurare a comunismului pur și dur în cea mai stalinistă manieră”. Energic și cu formulări precise, dl. Petre Roman și-a jucat cu precizie cartea, adevărat momentul, inclusiv prin faptul că a știut să adune prompt toate punctele, sau bilele albe ivite deodată pe masa jocului politic. Nostalgiilor comuniste, alimentate de **România Mare, Europa** sau **Socialistul**, le-au fost contrapuse tancurile și beretele negre, iar Occidentului i s-au reproșat reticențele față de fostele țări comuniste (subînțelegîndu-se, de fapt, guvernul de la București) și încă mai mult, în interviul dat televiziunii franceze a fost lansată ideea că România poate și trebuie să devină un **avanpost al valorilor**

democratice. Pe de altă parte, au apărut semne că s-ar putea să asistăm la o modificare a atitudinii Puterii față de opoziție, în rîndul căreia Partidul Alianței Civice nu mai poate fi o forță neglijabilă. Că **Azi** atacă și în numărul de marți liderii ai Alianței Civice din Timișoara, s-ar putea să fie numai puterea obișnuinței. Oricum, sub amenințarea de-afară (dar nu și dinăuntru?) apele par să se limpezească. Chiar dacă la o „oră a adevărului” dl. ministru Adrian Severin a interpretat democrația ceva mai original spunîndu-ne că un guvern nu poate pica înainte de alegeri iar la o altă întrebare (toate fiind de aceeași factură, cumva anti-„aripa Roman”), pentru evitarea unui atac direct împotriva P.S.M., a acceptat legitimitatea oricărei ideologii.

Ultima ediție a „Actualităților” și în continuare, ca altă dată, „Europa liberă”. Pe frontal de est nimic nou. Adică sînt multe, foarte multe, dar ultimele știri — este deja miercuri 21 august — oricît de îngrijorătoare, îndreptățesc, totuși, speranța că puciștii nu vor ajunge să controleze definitiv situația, pentru că nu se pot, Doamne ajută!, încumeta la un război civil. Deși incredibil, ca de altfel multe cite s-au tot întîmplat în acești ani marcați de personalitatea lui Gorbaciov, nu este deloc exclus să fi fost o ditamai gafa care, în ultimă instanță, va accelera prăbușirea comunismului. Inclusiv în România. Doar dacă nu cumva... se joacă o altă mare farsă! Gîndite în amănunțime, sînt destule elemente stranie începînd cu libertatea de mișcare a lui Elțin, Șevardnadze și ceilalți. Adică, iată, realul cel mai real, împingînd gîndul în zona fantasticului...

20—21 august 1991

Șerban Lanescu

Luceafărul

3

Analiza spectrală a identității noastre

Pină prin preajma zilelor care ne-au scăpat de Ceaușescu (și dacă vom fi atenți, și de comunismul marxisto-leninist) aproape pe tot anul 1989 mă gândeam să scriu ceva **pentru ser-tar**. Nu aveam nimic important gata scris și scris fără autocenzură și cu gândul că nu va fi publicat decât, poate, mai târziu, cine știe cînd. Întrebarea la care credeam că ar trebui să răspund era aceasta: oare ce ar da, azi, o analiză spectrală a identității noastre spirituale? N-am mai avut liniște, vorba aceea, pentru a-mi continua gândul și după decembrie 1989. Un singur lucru am reușit să intuiesc cu exactitate și să-l notez într-un jurnal de citeva săptămîni (octombrie 1989 — decembrie 1989) pe care, apoi, l-am intitulat **Reportaj** și l-am publicat, nu fără oarecare sfieli, în „Contemporanul”, sub rezerva — ce rămînea o *rezervatio mentalis* — că oricum nu va fi citit de multă lume. N-a fost citit de nimeni, cred. În orice caz nici un prieten nu mi-a comunicat vreo impresie despre acel jurnal-reportaj. Acel lucru la care țineam și mai țin încă, cu modestia profetului în țara lui, era că dacă va fi să ieșim de sub tirania ceaușistă a vremurilor în care ne născuserăm și împotriva cărora ne formaserăm, noi, cei care n-am vrut și nu vroiam să fim complicitii propagandei comuniste, ar fi trebuit să constientizăm necesitatea simbolică și funcțională (strategică și tactică, ar fi zis propagandistul) a unui tip de dizidență și de opoziție cu martiriul asumat în el. N-a fost să fie așa. N-am fost noi, scriitorii și intelectualii români și nicăieri în estul Europei n-am fost scriitorii și intelectualii ei care au dat martiri în lupta lucidă contra comunismului. Anti-comunismul a rămas fără simboluri exemplare.

Jurnalul-reportaj de care vorbesc a ajuns printr-o întîmplare fericită dar pentru care n-am nici un merit în mîinile lui Virgil Ierunca, la Paris. Nu erau episoadele publicate în „Contemporanul” ci chiar o copie xerox a dactilogramei. La Paris, fiind și eu, printr-o altă întîmplare căreia i-am cam manipulat scenariul, m-am trezit surprins plăcut de surpriza felului în care Virgil Ierunca se bucura că a putut citi

acel text. Mi-am amintit de preocuparea mea pentru analiza spectrală a identității noastre spirituale cu un sentiment jenat de iresponsabilă tiranie a urgenței. În țară, direcțiunile politice ale naționalismului mahalagesc luau proporții îngrijorătoare, iar scorul electoral de la 20 mai continua să nu reprezinte altceva decât stadiul alarmant al lipsei noastre de discernămint, carențele enorme ale aceluia fel de a fi care este prin el însuși o civilizație și o cultură a discernămintului de orice fel, politic, moral, spiritual.

Zilele au trecut cu aceeași viteză a diversunii care ne face să nu vedem birna din ochiul propriu dar să fim blocați pe imaginea paiului din ochiul celuilalt! Alte scandaluri, aceeași confuzie. Alți actori, aceeași piesă. Doar cîteva voci singulare au încercat să pună problema pseudo-morfozelor identității noastre profunde la capătul acestui labirint infernal pe care l-am trăit sub comunism. Una este a tinerei poate și eseiste Simona Popescu și a fost cea mai pregnantă. O voce, însă, în pustiu. Ai impresia că elita țării a trecut prin infern ca gîsca prin apă. Nimic de natura revelației inițiatice nu s-a născut în experiența infernului comunist trăit de români? Soljenișin a fost mai atent. După ce a scăpat ca prin minune de cancer și de pactul cu poliția politică, a înțeles că s-a născut o datorie în el mai importantă decît viața lui personală, datorie de a mărturisi, obligația de a depune mărturie în fața lui Dumnezeu și a istoriei despre crima care era comunismul. Tot el a descoperit, în infernul destinului său de pușcăriaș politic, că sistemul comunist prevăzuse totul, pină în cele mai mici amănunte, pentru a se putea conserva și perpetua la infinit. Totul. Pină în cele mai mici amănunte. Minus ceva. Minus miracolul. Și miracolul s-a întîmplat. Un alt spirit cu o atenție distributivă extrem de exercată în suferință, Adam ....., a spus același lucru, mai tehnic: comunismul este construit perfect, ca o sferă, numai că dacă poți practica o fisură pe suprafața aceleiași sfere, ea devine un balon de aer care începe să se desumfle. Această fisură este, poate chiar miracolul care s-a întîmplat pen-

tru că mai există credința că se putea întîmpla.

Să fi fost noi, românii, chiar atît de oportuniști (ori chiar atît de pierduți în zeflemeaua cea necredincioasă) încît să nu mai existe în suflete nici o încredere în miracol? Ori poate noi, ironici cum sîntem, nu credeam decât în miracol? Apariția lui ni s-a arătat ca o sărbătoare a firescului, dacă ni s-a arătat. Dar ciți sînt cei care n-au trăit în isterie acesată sărbătoare? Și, în fond, unde sînt mărturiile noastre despre noi înșine? Ce era în sufletul nostru pe vremea comunismului?

Mi-e teamă că felul nostru de a fi nu e apt să comunice cu suferința tocmai pentru că a învățat să ironizeze răul care vine de la istorie și a mai învățat să fie un fel de două feluri de a fi: una vorbim cu sufletul, alta fumăm cu mintea. Dar nu eram, oare, pe muchea de cuțit a unui soi de ruptură schizofrenică în identitatea noastră spirituală profundă? Nu s-a și produs ea de fapt? Oare distincția pe care o facem între **politic** și **civile** nu reface această ruptură? Dar frica intelectuală de ideea de partid? Dar ignorarea totală de către mediile intelectuale și gazetărești a viitoarei configurații a învățămîntului românesc nu este oare, o gravă amnezie cu privire la jocul ierarhic al urgențelor naționale? Dar speranța că „Alianța Civică” ar putea produce acea cultură a discernămintului politic, moral și spiritual care ne lipsește **ceas de ceas și în proporții de masă**, oare această speranță nu este o vanitate a lipsei noastre de memorie care uită că școala este aceea care formează de la șaptele la 27 de ani, în timp ce viața politică nu formează decît după 18 ani? N-am uitat noi o dimensiune fundamentală a vieții în societate care face ca tot ce are viitor să stea pe un trecut care este școala și tradiția?

Am făcut noi o anchetă asupra stărilor actuale a memoriei noastre naționale? Știe Ministerul Învățămîntului rezultatele acestei anchete? A răspuns acest minister cu un program de constituire a memoriei noastre istorice? Ori ceea ce facem și ceea ce ne preo-

cupă nu este decît o continuare a ceea ce făceam și a ceea ce ne preocupa și înainte sub comunism: fiecare cu necazul lui, toată lumea să trăiască numai noi să nu murim!

Am privit noi în sufletele noastre cu îndrăzneala cu care Zinoviev s-a privit în oglinda propriei sale vieți pentru a scrie (cum a scris el **Zinovieg**), măcar începutul unui viitor decalog al nu-urilor noastre colective și al da-urilor noastre individuale?

La capătul tunelului labirintic prin care am putea ieși la lumină, după 45 de ani de minciună instituționalizată și militarizată, chiar și cel care își pune întrebarea despre identitatea proprie nu mai este același cu cel care (cîci mai avem și cîteva bătrîni exemplari) a intrat, tînăr fiind, pe țeava de pușcă a acestui tunel. Dar memoria se conservă nu numai în suflete, ci și în cărți. Mircea Eliade a născut furtună unei întregi generații cu o frază: noi nu mai avem idealuri istorice, Ardealul e acasă, Basarabia e acasă, noi sîntem prima generație al cărei ideal e puramente cultural; ce vom face, așadar? Dar noi? Nouă nu ne este Basarabia acasă. Vom amina, așadar, idealurile puramente culturale, cîci prima urgență e a celui național? Numai că asta nu înseamnă numai geografie, ci și spiritualitate. Despre ce mai sîntem și cine este sufletul nostru, nu avem dreptul să tăcem în timp ce sîntem ocupați pină peste cap cu ziua de ieri care azi se dă de trei ori peste cap și devine ziua de mine.

Caut întrebările cele mai dureroase despre acest ce și despre acest cine și nu știu care e mai dureroasă decît cealaltă: avem noi vocația ironică a oportunistului ori am devenit chiar niște cobai ai propriilor noastre vanitose oportunități individuale? să fi devenit noi ceea ce e mai degrabă o populație decît demografia unei identități spirituale? se va fi pierdut înțeleptul bun simț metafizic al românului ori nici n-a fost niciodată altceva decît mioritică delăsare cosmică? mai reprezintă oare, după 45 de ani de ateism științific, credința în Dumnezeu, un reper absolut al puterii celor care n-au puterea?

Și dacă ne-am așeza la masa rotundă ori la cina cea de taină a unei analize spectrale a identității noastre spirituale ce am avea de dialogat: vinovăția? viitorul? amîndouă? amoralismul vinovăției noastre? lipsa de reflex spiritual a proiectelor noastre despre viitor? amîndouă? De la ce întrebare convenită de comun acord am reușit să plecăm? Europenitatea noastră? Dimensiunea noastră latină dar și răsăriteană? Amîndouă?

Dacă e să fie și un răspuns între atîtea întrebări, el nu mai poate fi, cred, decît unul care își caută întrebarea: sîntem profunzi paradoxali iar paradoxul nu a fost niciodată spre a fi ignorat, nici spre a fi blestemat, ci spre a fi recunoscut. Recunoașterea înseamnă asumare, iar asumarea unui paradox — cunoaștere. E timpul să ne cunoaștem. Măcar din politețe.

Ioan Buduca

povestea vorbel

Martirii — după sufragiu

Una dintre cele mai iritante erori de accentuare repetate constant de crainici și reporteri ai televiziunii (ba, dacă nu mă înșel, și de oficiali în discursuri televizate) e aceea a substantivului **martiri**. Cuvîntul nu intra, firește, în bagajul propagandistic de pină mai ieri; în cluda definiției generalizante — de tipul „suferință sau moarte îndurate pentru o cauză, o idee, o convingere” — originea sa religioasă era transparentă. De aceea, mulți vorbitori nu-l vor fi întîlnit decît în scris. Acum, în schimb, e utilizat destul de mult, odată cu invazia de terminologie religioasă în stilul convențional, festiv-patriotic al mijloacelor de informare în masă. Cuvîntul **martiri** e valorificabil în discursul patriotic (unde a fost precedat de sintagma, mai frecventă, „martiri ai neamului”) — dar pare greu de citit! Pronunția corectă (vezi **Dictionarul ortografic, ortoepic și morfologic...**, 1982) este, desigur, cu diftongul final format din u vocalic și l semivocalic și cu accentul pe penultima silabă: mar-

ti-riu. Finalul cuvîntului e identic, din punct de vedere fonic, cu al altor împrumuturi moderne din latină (preluate direct sau prin intermediul altor limbi): **memoriu, consorțiu, colocviu** etc. (din: **memorium, consortium, colloquium**). Cum se observă, finala corespunde terminației latine **-rium** sau **-ium** și nu e niciodată accentuată (urmînd astfel regulile de accentuare originare). O minimă conștiință a originii latinești a termenului **martiri** ar trebui să împiedice accentuarea — cum spuneam, îngrijorător de frecventă, la TV cel puțin — pe ultima silabă a cuvîntului, pe un l devenit (prin inversarea elementelor diftongului) vocală plină. Forma „mar-tiri” — cu frecvente apariții cu articol hotărît, în patru silabe: „mar-ti-ri-ul” — e asimilată astfel, cu forța, seriei de substantive în **-iu** de origine turcă (sau formate pe teren românesc cu sufixul de origine turcă **-giu**): **harabagi**, **tinichigiu**, **geamgiu**, **mahalagiu** — și **martiri**! Pronunțat în acest fel, cuvîntul ar mai semăna și împrumuturilor (mai ales din franceză), în care lui **-i** final, neobișnuit pentru română la singular, i s-a adăugat o terminație în u semivocalic (de exemplu: **parlu**, din fr. **parl**).

O cauză a erorii de pronunțare e,

desigur, faptul că suita grafică **iu** e în sine ambiguă; e, de altfel, singura situație în care nu se poate stabili, în afara unui context deja cunoscut, care din elementele alăturate e vocală și care semivocală, dacă sîntem deci în prezența unui diftong ascendent (ca în **iute**) sau descendent (ca în **auriu**). Ambiguitatea grafică explică, dar nu scuză confuzia, evitabilă nu doar printr-o consultare a dicționarelor, cît mai ales printr-o minimă reflecție asupra legăturii neologismelor cu originea lor.

Evident că, în cazul numelor de persoană, pronunțarea nu e determinată de reguli ferme, ci, adesea, de opțiunea purtătorului lor; așa că frecvența accentuare pe l a numelui **Rotariu** (rostit în 4 silabe) poate fi justificată, chiar dacă contrazice și ea, etimologia și norma ortoepică: **rotariu** e forma regională (moldovenească) a substantivului **rotar**, formă în care sufixul latinesc și-a păstrat într-o variantă redusă, devocalizată (și oricum neaccentuabilă) elementele vocalice l și u. Cazul ne interesează doar în măsura în care, alături de cel de la care am pornit, poate ilustra o tendință mai generală de modificare a accentuării firești.

...Nu alta decît cea care îl făcea pe Jupin Dumitrache să transforme sufragiul universal în sufragiu: schimbarea de accent (care în celebrul exemplu caragialian antrena și o confuzie de termeni — sau era provocată de aceasta) e o perfectă ilustrare a „transpunerii” latinismului în turcism. De aceea, parcă, martiriul vorbitorilor noștri ne aduce aminte de ceva cunoscut. Modelul Caragiale își dovedește încă o dată, în detaliu, valabilitatea.

Și pentru că tot e vorba de fonetica audio-vizualului, să mai adăugăm un caz (nu de accentuare), la fel de supărat prin evasi-generalizare: verbul **a incheia**, cu toată conjugarea și cu familia lui, e pronunțat constant, în urma unei asimilări regresive explicabile, dar nu mai puțin incorecte, cu l în loc de e, aproximativ în forma „a **inchiia**”: „au inchiia un acord”, „inchiiera ediției” etc. Dacă în privința numelor proprii străine — de persoane și locuri — comentariile sînt de prisos și deformările — în cantități apreciabile — au fost culese cu delicia de cronicari, cele de genul pomenit mai sus sînt ceva mai greu observabile și pot fi considerate — pină la constatarea consecvenței în eroare — simple accidente.

În același domeniu — fonic —, e cel puțin încă un fenomen care ar merita studiat: cel al pauzelor. În lectura prezentatorilor de știri și comunicate, acestea nu apar todeauna în locurile cele mai probabile: sînt unele care nu se integrează, tipologic, nici între pauzele fiziologice, de respirație — nici între cele de semantizare, de subliniere a semnificațiilor. E vorba, de exemplu, de pauzele de după prepoziții (fenomenul nu e deloc accidental: îl ilustra perfect Ceaușescu, ale cărui discursuri se poticeau constant între prepoziții și cuvîntul introdus de aceasta: „în... conculzie”, „pe... calea” etc.), de pauzele între reflexiv și verb („se... îndreaptă”), între articol și substantiv („un... mijloc”). În unele cazuri astfel de pauze pot semnala dificultățile de lectură sau de pronunțare a unui cuvînt următor; în multe, e probabil o simplă proastă obișnuință. Oricum, fenomenul ar merita studiat mai atent.

Rodica Zafiu

Poezia Grupului de la Braşov

Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu, Marius Oprea, PAUZĂ DE RESPIRAŢIE, Editura Litera, Bucureşti, 1991

„**I** e-am cunoscut în noiembrie 1981 la Braşov, pe cind eram elevi de liceu, la şedinţa de constituire a cenaclului „19”, unde l-am întâlnit pe Alexandru Muşina şi Gheorghe Crăciun. Prin ei am aflat de existenţa literaturii generaţiei '80, faţă de care am avut mai tirziu o atitudine ambivalentă. Deşi atraşi de prospeţimea pe care o aducea poezia lor, am simţia cu timpul nevoia unor delimitări. Opţiunile noastre ulterioare s-au cristalizat printr-o reacţie la diferenţa dintre intenţiile lor programatice şi practica poetică. Am avut senzaţia că investiţia lor e mai mult una de limbaj, deşi porneau de la premisa unei nevoi de angajare în realitate. Pentru cei mai mulţi dintre ei, realitatea însemna mai mult un nou repertoriu de obiecte, conexiunile poetice făcându-se însă în virtutea unui metaforism livresc. Ni se părea că metafizica lor ignoră în prea mare măsură determinaţiile sociale şi că nu este deschisă explorării diversităţii de forme mentale. Diversitatea se înregistrează mai mult la nivelul limbajului poetic decît la cel al trăirii existenţiale”.

În aceşti termeni îşi fixează reprezentanţii **Grupului de la Braşov** (cum i-a numit Alexandru Muşina), Andrei Bodiu, Simona Popescu, Caius Dobrescu şi Marius Oprea, momentul constituirii şi principalele puncte de program, într-o „**Declaraţie**” publicată în revista **Contrapunct** (nr. 10/1991).

Au urmat anii de facultate („**Literele**” la Bucureşti şi la Timişoara, primii trei, „**Istoria**” la Bucureşti, Marius Oprea) şi trecerea pe la cenaclurile **Universitas** (Mircea Martin) şi **Junimea** (Ov. S. Crohmălniceanu) din Bucureşti.

Prin 1984, cei patru braşovenii vor să scoată o plachetă la Editura „**Litera**”, dar sînt refuzaţi pe motivul că poezia lor „nu e socială, sau mai bine zis este, dar în cu totul altă direcţie decît ar fi trebuit” şi pentru că nu scriau „o poezie cu «metafore»”.

Au fost publicaţi în schimb de revista studenţească **Dialog**, de la Iaşi (cu prezentări făcute de Nicolae Manolescu şi de Ion Bogdan Lefter) sau de **Echinoux** studenţilor clujeni, nu numai cu poezii, dar şi cu un număr de articole teoretice extrem de incitante prin radicalismul lor.

Astăzi, membrii **Grupului de la Braşov** (mai puţin Simona Popescu) s-au regrupat în jurul lui Alexandru Muşina, în „colegiul de redacţie” al revis-

tei **Interval**, iar radicalismul lor e departe de a se fi domolit.

Dar în fond, ce a determinat acest radicalism ?

Cred că două au fost elementele principale.

Mai întîi, realitatea distopică (în sens orwellian) care începe să se generalizeze la sfîrşitul anilor '70 şi apoi chiar poezia promoşilor '60 şi '70. Cînd **oniricii**, de exemplu, recurgeau la **vis** în poezia sau în proza pe care o publicau la sfîrşitul anilor '60, distanţa dintre **realitate** şi **utopia neagră** a proiectului comunist nu apucase încă să implice teroarea pe faţă, alienarea, demenţa. În perioada în care încep să scrie **optzeciştii**, distanţa aceasta devine însă de nesuportat. Iar din perspectiva acestui nou „orizont de aşteptare” (cel al anilor '50 fusesse uitat), bunătaea, curtenia sau candoarea din poeziile lui Nichita Stănescu încep (pe drept sau pe nedrept) să irite, ca să nu mai vorbim de megalomania faraonică din textele lui Adrian Păunescu. Într-un fel, chiar o parte a poezilor care scriu în anii '60 şi '70 (Doinaş, Ana Blandiana, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu) declanşează procesul de radicalizare etică a poeziei, prin accentul pus pe exasperare, pe vehemenţă şi pe sfidarea din ce în ce mai făţişă a tabuurilor impuse de sus. Ei au făcut-o însă aproape întotdeauna cu mijloacele lirismului modernist. Optzeciştii şi într-o măsură mai mare poezii din gruparea de la Braşov au vrut să pună de acord limbajele poeziei cu realitatea spre care aceasta se reîntorcea. Ba mai mult, după exemplul disidenţilor politici din promoţiile anterioare, ei s-au străduit să pună de acord poezia cu propria lor existenţă. Aşa se face că în 1988 lui Caius Dobrescu i se confiscă manuscrisele şi e anchetat de Securitate, iar Marius Oprea e de mai multe ori bătut de „necunoscuţi”, pe stradă, ultima dată la începutul acestui an. La începutul lunii iunie, scrie Radu C. Teposu într-un articol din **Cuvîntul** (nr. 27/1991), torţionarii reapar, căci o sună la telefon pe mama lui Marius Oprea şi-i cer „pe un ton categoric şi ameninţător să-i spună fiului ei [...] să se potolească, dacă nu vrea să aibă surprize.” Cum să mai scrii în împrejurări ca acestea o poezie cuminte, lirică, plină de „figuri de stil” ?

Coşmarul realităţii imediate şi impasul în care **optzeciştii** cred că s-a împotmolit poezia promoşilor '60 şi '70

fi împing pe tinerii din **Grupul de la Braşov** spre ceea ce ei au numit „o nouă alianţă” cu realul, „o nouă sensibilitate”. Într-un articol din revista **Echinoux**, (nr. 2-3, 1988), Mircea Martin a vorbit chiar de o „nouă paradigmă literară”, chiar dacă în acel moment erau mai accesibile ideile teoretice ale braşovenilor decît cărţile lor.

Termenii acestei modificări de paradigmă au devenit ceva mai clari odată cu apariţia volumului colectiv de la „**Litera**”, **Pauză de respiraţie**. Pentru braşoveni, suprimarea autoreferenţialităţii poeziei şi o autentică „priză la real” sînt condiţiile principale de existenţă ale noului lirism, de unde va decurge speranţa că poezia poate sugera o formulă de viaţă şi chiar o soluţie, într-o lume „în care suportii zilnic funcţionari, activişti, miliţieni, sloganuri imbecile, cozi interminabile”, cum scrie Caius Dobrescu într-un articol din aceeaşi revistă **Contrapunct**.

Este vorba de fapt, de o poezie a supravieţuirii, dar nu prin fuga de realitate, ci prin dezvoltarea îndrîjită a tuturor componentelor ei. Un adevărat mizerabilism al sfîrşitului de secol XX, cu autobuze şi trenuri jechoase, cu promiscuitatea din căminele studenţeşti şi viaţa consumîndu-se în celulele de beton ale blocurilor : „O suprafaţă cenuşie pe care-mi plimb mîna. / Două ochiuri de sîrmă. Şi-n spatete / lor ochii mei. / «Şi dincolo ?» / «Şi dincolo o bucătărie cu dulapuri mari. Multe / farfurii şi un şervet şi o lustră şi parchet şi / miroso de prăjeală şi / «Ce te uiţi mă liganule mama ta a dracu, / vrei să furi ? Da lonele hai că iar a venit unu / la furat.»” (Andrei Bodiu, **Trezirea**).

În proporţii diferite, realismul acesta disperat e vizibil la toţi cei patru poeţi din **Pauză de respiraţie**. La Andrei Bodiu cu o parte din chiar recuzita poe-

ţilor optzecişti (de care îl apropie mai ales **biografismul**), la Simona Popescu, Marius Oprea şi Caius Dobrescu într-o intenţie mai clară de a mixa codurile comportamentale sau sociale, tipurile diferite de culturi, limbajele, în spaţiul unor construcţii ample, articulate nu rapsodic, ci în spiritul cinematografului modern. Ficţiunea, imaginile, artificialul — pe scurt tot ceea ce dădea corp literar poeziei mai vechi — au dispărut, lor fiindu-le preferat un caledoscop de secvenţe în care efectele de poeticitate sînt obţinute nu prin „lipitură”, cum spune Simona Popescu într-unul din articolele ei, ci prin scurt-circuitare.

Şi totuşi, oricît de radical este proiectul literar al poezilor din **Grupul de la Braşov**, o tradiţie a semnificaţiei pe care o dezvoltă noul lor lirism există şi ea poate fi căutată în melancolia eminesciană, în nevroza de tip simbolist sau în sarcasmul poezilor bucureşteni de la **Albatros**. De altfel, la Simona Popescu poemul **Măsură ordine şi armonie** e chiar o variantă de „glossă” eminesciană, adusă la zi prin ironie şi insolită prin „infantilism”. Dar la capătul acestei tradiţii, în care aproape totul s-a bazat pe efectele de mediere ale retoricii, braşovenii ajung să instrumenteze „direct” delirul social, alienarea post-modernă sau farsa paranoică a omului de toate zilele, pe care „darwinismul pe dos” al epocii contemporane l-a strivit.

La Caius Dobrescu, modelul acestei existenţe mizerabiliste (care, nemaiputînd fi suportată în realitate, nu mai poate fi trăită decît într-un poem) atinge „pragul de incompetenţă” atunci cînd se întemeiază pe „sceneta” banalului cotidian, ca în poemul **O femeie tinăra** spune : „Sînt foarte obosită, nu mă atinge acum. Cred / că nici duş n-aş putea să fac. Stropii care / m-ar atinge, s-ar scurge pe mine... Cred / că m-ar scoate din minţi... Şi toţi aştia... / care se holbează la mine... În fiecare zi !”... În cazul lui Marius Oprea, performanţa maximă se hrăneşte din autoscopie, disecţie şi „curent al conştiinţei”, ca în **Carmen miserabile**, unul dintre cele mai bune poeme ale întregii cărţi. Iar la Simona Popescu (pe care articolele teoretice şi volumul de debut **Xilofonul** au impus-o ca pe un adevărat lider de opinie al **Grupului de la Braşov**), modelul se poate dilata pînă la a cuprinde un întreg scenariu antropogonic, aşa cum se întîmplă în textul cu cel mai variat profil, **Cursa**, fugă, desfăşurare, capcană şi impas în acelaşi timp : „Un / doi / trei / şi : radiolaritribiţinaulideogicantostreccistracodermistegocefalidioniamfibienipterogoteholosteihtiosaurientarhaeopterixitigidimtigidimtigidimhominienitigidimtigidimgraiulausonicesibrinzăbradbarzăviezuretigidimtigidim // Pe locuri... / Fiţi gataaaa... / Start ! / Pleoapele se ridică / ochii nu văd încă nimic / (adîncuri marine şi-o tulpure poate lumină)...”.

Cu cîteva poeme impresionante, **Pauză de respiraţie** se impune ca un foarte promiţător început de drum pentru poezii **Grupului de la Braşov**.

Florin Manolescu

dicţionarul amorului

A iubi, adică a simţi absenţa celuiilalt

„**E**şterea din timp în sub-timp atunci cînd simţi absenţa celuiilalt. Singur şi îndrăgostit, aşteptînd întoarcerea partenerului, îţi aminteşti nu atît imagini, cît stări. Există o memorie afectivă care răscoleşte stări trăite aievea, le aduce la malul amintirii, precum marea talazul, dînd o senzaţie insuportabilă de durere fără obiect.

Despărţirea, în sine, e numai melodramatică, iar nu tristă. E un fragment de dialog care suspendă sentimentul de retorica stingheră a compasiunii.

Absent cu adevărat ne apare celălalt cînd noi înşine ne simţim incapabili de utopii. Imaginaţia în singurătate e o formă de nevroză. Ea nu recuperează realul, ci îl deformează, îl inundă cu halucinaţii.

A nu fi cu tine poate să însemne şi a nu mai fi al tău, a ta. Absenţa e o pierdere ipotetică. Neliniştea singurătăţii poate da naştere la complicaţii morale. O aşteptare intensă ascunde

dorinţe puternice, aproape paroxistice. Prelungirea absenţei compromite dorinţa, învăluind-o în incertitudini bolnave. Gelozia e forma patologică a aşteptării, o stare de tensiune care amputează jubilaţia.

Încercarea de a recupera imaginea celuiilalt, în absenţă, înconjoară dorinţa cu pulsunile inconştiente ale perversiunii. Fiziologia e silită să simuleze, cu intensităţi inutile, o apropiere iluzorie.

Amintirea celuiilalt o putem recupera uşor dintr-un val de amănunte. Are însă transparenţa şi inconsistenţa apei : e inodoră, incoloră şi insipidă. Poteşte însă senzaţia de sete care ne poate sufoca lesne.

Se întîmplă ca în absenţa celuiilalt singurătatea noastră să fie vizitată de chipurile altor persoane, pe care nu le refuzăm, fiindcă simpla lor amintire, deşi vicioasă, umple golul aşteptării cu o avalanşă de fervori. De n-ar avea şi

un fior pervers, dragostea omului ar fi animalică.

Orice aşteptare e torturată de zgura malignă a biografiei noastre comune. Nu imagini tandre şi delicate năvălesc în memoria noastră, ci momentele de încordare, hărţuielile, ipocriziile şi bosumflările noastre. Absenţa agită fiinţa precum furtuna marea : scoate la suprafaţă toată mizeria adîncului.

Un singur lucru înfloreşte cu adevărat intens în singurătate : imaginaţia erotică. Peste trupul absent al celuiilalt, închipuirea noastră revărsă mingieri viclene, îmbrăţişări posesive, sărutări provocatoare. Cu cît fiinţa noas-

tră e supusă unor suplicii mai perfide, cu atît dorinţa creşte pînă atinge voluptăţi dureroase. Atunci ne abandonăm unui spasm increment care e forma violentă a singurătăţii. Nu putem ieşi din forfota agresivă a simţurilor noastre fără atingerea celuiilalt. Dragostea e o descărcare electrică.

Lipsită de suportul ei concret, în absenţă, dragostea se agaţă de cuvinte, precum icdera. Există o formă de erotizare prin discurs a celui rămas singur, o nevoie acută de a vorbi despre persoana iubită.

Trupul absent al celuiilalt capătă uneori forma abstractă a sentimentului.

Chinuiţi de absenţă, agresivi de iubire, o anesteziem prin dragostea frivolă şi întîmplătoare cu care ne ispiteşte hazardul. Absenţa persoanei iubite ne turturează şi ne corupe simţurile, aruncîndu-ne adesea în amori infidele, în tentaţii concupiscente.

Căci ce este infidelitatea, dacă nu o derută mistică, o căutare a lui Dumnezeu ?

Absenţa înaltă patima la pasiunea frenetică, închipuindu-l pe celălalt în forma abstractă a lui Dumnezeu ; iubirea mistică creşte din absenţă, din abandonarea ispitelor. În golul inimii îşi face loc împărăţia cerului.

Radu G. Teposu

gheorghe azap

Eu nu sînt sculptor

— Increatei —

Eu nu sînt sculptor. Așadar, cu dalta
Nu mă pricep făptura să-ți-o isc.
A mea sortită meserie-i alta,
Pe care-o practic pururea la risc.

Eu, hoț fiind al spuzelor stelare,
Cu lovituri nocturne mă ocup.
Dacă mă prinde straja, milă n-are :
Dacă m-ar prinde m-ar băga la
zdup.

Ursit fiindu-mi, ani și ani de zile,
Contur să-ți isc suav și liliac :
Numai din plasma stelelor gracile,
In toiu nopții fur material.

Măcar de-ar fi (la vernisaj), in fine,
Cind sufletul mi-e ostenit și gol,
Certificatul nasterii depline
Să mi-l intinzi, odată, la control !

Apoi, apoi mai singur

Inșă mi-e dor mai molcom, mai blind
alean, mai blind ;
Alean mai cu migală ; mai molcom
dor ; alean.
Se stinge altă vară, se stinge. In curind
Nagaica toamnei, toamnei, mă va
păli avan.

Și iarăși au să-mi plece, și iarăși,
iarăși, in
înfiorate unghiuri alunecind spre
sud,
Cucoarele. Pe urmă sub frasinul bătrîn,
Doar vîntul, vîntul, vîntul, voi sta
să il aud.

Apoi, apoi mai singur, singur ; mai
Scoboritor in sine-mi, in sine-mi,
știu că am,
In sine-mi, să-mi inghesul potcoave
fără cai
Și frunzele mihnite din flecare ram.

Incaltea, cind mă-ndoaie vreun plise
de huhurez
Sub onomatopeea căreia nu-i rezist,
In somn de tuci pica-voi, in somn. Și-o
să visez.
Iar visul o să-mi fie mai trist, mai
trist, mai trist.

Dor

Dacă mi-e dor mi-e dor de poezie ;
De graiul blind și de zuluții ei.
Ocroitoarea nopților să-mi fie
Și-acum cind sint cel mai bătrîn
holtei.

Din pricipseala degetelor sale,
Cind stelele mijesc și mă atrag,
Întîrziind sub streșini pastorale
Să-mi dăruie un fluleraș de fag.

In tinda mea, suavă să și pogoare
Zefirii molcomi și mirajul cast ;
Să-mi pună iasomii mingiietoare
Pe-al sufletului prea mihnit balast.

Sau cind spre lună norii se ridică
Amenințindu-i nimbul glorios,
Cu degetele ei de levănțică,
Să-mi dăruie un fluleraș de os.

Ori cind mă-necarcă stranii ipoteze
Sub prapurii destînlui șiret.
Un strop de apă vie să-mi așeze
Pe zgrunțurosul umăr de ascut.

Nepregetată-n vatra mea să steie,
Și, cind ajunge noaptea la soroc,
Cu degetele sale de alcmea
Să-mi dăruie un fluleraș de soc.

Van Gogh

— lui Iosif Vasile Gaidoș —

Van Gogh : un inger solitar !
Van Gogh : văpaie in culori !
Van Gogh : hrînindu-se arar !
Van Gogh : lihnit adeseori !
Van Gogh : magnific și străin !
Van Gogh : slujindu-se de dor !
Van Gogh : bărbat fără destin !
Van Gogh : slăvit ulterior !
Van Gogh : cirilan torționat !
Van Gogh : robace ca un cal !
Van Gogh : cel mai descult soldat !
Van Gogh : dogoritor vernal !
Van Gogh : un demiurg umil !
Van Gogh : miliardar milog !
Van Gogh : cel mai suav copil !
Van Gogh ! Van Gogh ! Vincent van
Gogh !

Lamentou aniversar — MCMLXXXIX —

D'alelei-lelei, ciolanc,
Mult mi-ați fost accelerate
Și prin ploii și prin orcane :
Cind ieream imberb, „măi frate“!

Val-virtejul, bunăoară,
Și necit pe indelete,
Mi-l iscam in ceas de seară :
Să stîrnesc vreun stol de fete.

Fosta-am fost, pe-atunci, in stare
Drumuri să străbat de-a fuga
Doar per pedes (pe picioare) :
Din Ticvani la Chattanooga.

Buzna-n stări incandescente
Scormonitu-mi-a-n pingele !
Dar acumaa... — n-am cuvente ! —
Vai de păcatele mele !

Zboruri încă jinduite,
Să se-ntimple modru nu e ;
Aripile, pasămite
Că imi sint fixate-n cuie.

Calimera, la adică,
Silnică și agemie-i :
Ca să nu mai bat potică
Pină la zuluții Lici.

(Lia, cind fusese jună,
Intr-asa ierea de pură
Că mă strofocam sub lună
S-o țip in literatură.)

Cind prin stele se degajă
Măestrii necunoscuti,
Nu mai știu să-nchin o vrajă
Sub fereastra unei ciute.

P'ormă, insomnii imunde.
Drese-n magma lor letală,
Dau buluc să mă scufunde
In bulbuc de văicăreală.

Hop și-un zgripțor,, să mă treacă-n
Scorburi sumbre — căpcăunul ! —
Sprinteni, anii de mesteacăn,
N au marșarier, niciunul.

martor ocular

27 iunie 1940

Auzisem despre **Ultimatumul** sovietic, privind cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord — in casa fratelui meu Teodor, din satul Mincenii de Jos — județul Orhei, sat care se afla la vreo 15 km depărtare de comuna Saharna, de pe malul drept al Nistrului, unde trăiau părinții și fratele meu mai mare.

Fratele meu mijlociu Teodor era student la Politehnica de la Timișoara și se afla concentrat la o unitate militară de artilerie din Birlad. Mama m-a trimis pentru câteva zile să am grijă de gospodăria lui.

Dar, in mod neașteptat, in seara acelei zile de 26 iunie 1940 — el s-a întors acasă, într-o scurtă permisie. După câteva vorbe schimbate a deschis aparatul de radio, într-o doară, „să mai afle ce mai e nou ?“. Și „noutatea“ a căzut ca un trăsnet : **Ultimatumul** sovietic pentru cedarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. Comunicatul Consiliului de Coroană al României — nu dădea nici cea mai mică speranță la vreo altă alternativă. Nori negri, întunecați planau asupra întregii țări.

Am hotărît — împreună cu fratele meu — să plecăm neîntrziat la părinți, ca să fim împreună cu ei. La revărsatul zorilor ne aflam in apropiere de de Nistru. Satele și cimpurile transis-

triene se vedeau ca in palmă. De departe se auzea huriit de motorizate. Sovieticii își mișcau tancurile și tunurile spre Nistru. Cumplita dramă a țării, a noastră, a tuturor, începea odată cu ridicarea uriașei cortine a zorilor a acelei teribile zile de 27 iunie 1940.

De sus, privind spre frumoasa Vale a Nistrului, revedeam pentru ultima oară — tabloul măreț al Nistrului, cu malurile sale pe alocuri înverzite, cu stînci ce atîrnă ici-colo, deasupra apei, cu drumurile șerpuite, cu căsuțele satelor, acoperite cu țigla sau șindrilă, iar in mijlocul așezării — biserică cu turle ascuțite, la întretăieri de drumuri — fîntîni și Cristoși lîngă ele. Peste toate acestea se năpustea Anticristul stalinist, cu armele sale cumplite — tancurile și securitatea.

Priveam tot de aici — spre casa noastră, așezată pe un mic platou „atîrnat“ deasupra Nistrului, casă in care deschisesem ochii spre începuturile întrebătoare ale vieții. Pe mica ei verandă citisem multe cărți, între care și ale lui Stere cu visurile copilăriei, dar și cu multiplele necazuri ale maturității. Volumele lui din seria „In preajma revoluției“ se potrviseră bine cu cadrul geografic și cu atmosfera specific basarabeană in care trăiam. Era in același timp un avertisment sever, care decurgea din linia lui politică, pentru care a suferit mult.

Dar nu era prea mult timp de gîndit, de comentat. Tancurile rusești nu așteaptă. Casa bolșevică are două uși : una prin care ies tancurile și a doua prin care intră — prizonierii, sclavii

imperului. Și tancurile nu așteaptă. Am coborît cărarea care ducea spre casă unde toți ai familiei, speriați, erau cugîndul la exil. Nu știau ce să ia mai întii — și cît va putea să încapă in mașina cumpărată nu prea demult, parcă cu predestinare, să ne poarte spre exil. Fratele mai mare plecase la Rezina, orașelul cel mai apropiat, să facă ceva rost de bani și „să mai afle cite ceva“ — dar ce să mai afle acum cind tancurile erau atît de aproape ? ! Totuși el a urmat gîndurile cele mai bune — să se întoarcă cît mai repede acasă. Pentru că nu mult după sosirea lui, o femeie din curte a dat buzna in casă, spunînd cu glasul speriat : „Vin rușii, trec înot Nistrul“. Din tot avutul pe care îl aveam — fratele a pus mîna pe felinarele unei trăsuri (gest pur simbolic — pentru că trăsura nu încăpea in mașina cu 5 locuri.), noi toți ceilalți l-am urmat. Cu noi erau și doi copii, dar și un strein de familie, „care nu vroia să rămînă cu bolșevicii“. Fratele Teodor — plecase ceva mai devreme, urcînd pe jos dealul

unde îl aștepta șareta cu care venisem. Ne-am înțeles să plecăm in exil și el, înțînindu-ne cu toții la Iași. Dar nu ne-am revăzut niciodată. A fost deportat in Siberia și a murit după trei luni de detenție. (Un om „cît un munte“...)

Drumul nostru de la Nistru spre Prut — n-a fost deloc simplu. A trebuit să trecem prin Rezina și la o cotitură, grup comunist a vrut să ne bareze drumul. Dar fratele care era la volan le-a dejucat manevra, năpustind „Buick“-ul peste ei, cînd din grup au fugit și ne-au lăsat calea liberă. Am urcat Dealul Rezinei — iar de aici se vedea clar cum trec sovieticii Nistrul, neținînd seama de angajamentul lor de-a respecta cele trei zile pentru evacuarea teritoriului basarabean de către armata, autoritățile și populația care dorea să plece.

O problemă dificilă era și aceea a procurării benzinei pentru mașină. E drept că motorul Buick-ului trăgea tare, dar era și setos de benzină. Prima pompă de benzină se afla in drumul nostru in tîrgușorul Cînsăuți, la vreo 10 km de Rezina. Cel care livra benzina era un prieten evreu, care se cam codea, de teama represaliilor. Dar de mila copiilor din mașină — „ne-a făcut plinul“. Nu puteam trece prin orașul Orhei de teamă de-a fi opriți in drum, cum ni s-a înțimplat la ieșirea din Rezina. Atunc ne-am hotărît să mergem pe un drum mai puțin umblat, dar mai scurt. Ceea ce a constituit o piedică erau gropile antitanc, săpate de ai noștri, in eventualele rezistențe armate. Ziua se mai puteau ocoli aceste gropi, dar se lăsa seara. Totuși am depășit și gropile. Fratele obosit și din cauza conducerii mașinii și a tensiunii nervoase, a trebuit să oprească la marginea unui sat dar aici am fost jefuiți, desprînzîndu-se geamantanele legate la spatele mașinii prin tăierea frînghiilor. Nu mai aveam nici haine, nici cămăși. Spre dimineață însă eram in fața dealului din fața unghenilor. Paralel cu noi se retrăgea și armata. Am trecut Podul Unghenilor mergeam acum pe șoseaua spre Iași. Se împlineau 24 de ore de coșmar — de cînd părăsisem Casa, pămîntul, tot ce aveam. Intrasem in Iași și am ajuns in Piața Unirii. Ni se părea că Domnitoru Cuza și toți cei care îl înconjurau pe acest monument — ne priveau cu supărare și chiar cu mare, mare tristețe.

Eugen Panighianț

O tradiție Caragiale la Craiova sau o istorie a spectatorului

Destinul scenic al operei caragialene nu este deloc linear raportat la implicațiile sociale, politice și culturale de mai mică sau mai mare amploare. În ultimii ani marea noastră clasică era asociată, dacă apărea într-o montare „ne-progresistă”, cu ideea unui act de curaj. Din cauza capacității de comunicare a unor mesaje politico-sociale și pe de altă parte datorită contemporaneității permanente în care a rămas opera caragialiană, spectacolele cu celebrele comedii au înregistrat creșteri și scăderi artistice normale pentru o astfel de poziție. Astfel devine un gest firesc să recunoaștem că opera lui Caragiale, comediile și schițele în destinul lor scenic s-au supus legilor artei cu tendință, sens în care montările din ultimii ani susțineau o posibilă amenințare asupra sistemului în măsura în care reușeau să scape de ochii cenzurii. Situația nu este particulară pentru Caragiale, ci pentru gen, în general fiind barometrul lucidității.

Itinerarul spectacolelor caragialene este urmărit în general statistic și limitat geografic la scenele bucureștene, chiar dacă întâlnim uneori mențiuni asupra circulației „provinciale” a operei. Numai că aceste mențiuni pornesc de la ideea raportului existent între centru și periferie, neglijând adesea montări interesante și mai ales reacții ale publicului. Din perspectivă diacronică opera lui Caragiale în destinul său scenic ne oferă nu numai elemente pentru o istorie a spectacolului, ci mai ales o istorie a spectatorului. În orașele mari din provincie Caragiale a fost prezent pe afiș încă de la apariția sa la București. În acest sens performanța la care a ajuns Teatrul Național din Craiova este de învidiat. Din totalul celor 110 de ani de existență majoritatea stagiunilor au fost dominate de opera caragialiană. Repertoriul s-a schimbat adesea din cauze diverse (schimbări de directori, de regizori, de modă, etc.), dar permanent a existat un interes pentru opera marelui dramaturg. Această opțiune transformată în veritabilă „instituționalizare” este nu numai a oamenilor de teatru, ci și a publicului craiovean. Cu 22 de premiere de exemplu, **O scrisoare pierdută** rămâne pe afiș 70 de ani din totalul de 138. La numai o lună (în decembrie 1884) după premiera absolută de la București (13 noiembrie 1884) **O scrisoare pierdută** va intra în repertoriul de bază al teatrului, cucerind sufragiile publicului craiovean. Faptul este semnificativ și poate fi explicat, pe de-o parte, prin tendința de îmbogățire a reperto-

riului dominat de piese străine, pe de altă parte, prin dorința de a da o replică recentei premieri bucureștene. Caragiale însuși scriindu-i, printre altele, puțin dezamăgit, lui Ion Anestin să încerce un alt Cetățean turmentat, „mai trează” decât cel bucureștean. De altfel, nemulțumit de scandalul bucureștean, Caragiale a fost prezent, alături de Ion Anestin („Frate Anestine, dragă Tizule” fiind formula de adresare peste ani) la repetițiile de la Craiova.

Intrarea lui Caragiale în conștiința publicului craiovean se va face și prin organizarea, în 1912, sub directoratul lui Emil Girleanu și secretariatul literar al lui Liviu Rebreanu, a primei „Săptămâni Caragiale”. În acest început de secol XX impunerea lui Caragiale se va produce și din cauza unor necesități launtrice ale teatrului craiovean; scena craioveană încearcă mai ales prin I. Tănăsescu, cel care răspundea de operetă și de comedie, impunerea unor creații dramatice care să ofere actorilor posibilitatea manifestării capacității lor creatoare, de afirmare a personalității scenice, dar în același timp să atragă publicul, or în acest sens opera lui Caragiale este generoasă. Așa cum s-a întimplat și la București fenomenul monopolizării rolurilor a apărut și la Craiova. Din cadrul numeroaselor distribuții, au rămas antologice realizările lui Ion Anestin (Cetățean turmentat, Conu Leonida), Iancu Brezeanu, Al. Dem. Dan, Remus Comăneanu (Trahanache).

Linia spectacologică a realismului critic, cu accente pe comicul de caracter și de situație, pare a fi dominantă montărilor craiovene din această perioadă, de început, linie promovată intrucivă chiar de Caragiale. Nu vor lipsi, cum era și firesc, șarjele și „actualizările” politice, atât de criticate de autor: „eu am creat tipuri ideale, nu bufonerii”.

Fiecare montare a ales cele care reuneau pe mari actori amintiți, aducea în evoluția artei spectacolului, dar și a exegezei scenice a lui Caragiale, noi contribuții, chiar dacă unele sînt de detaliu. După cum remarcă I.C. Bacalbașa în teatru s-a instituit foarte curînd o tradiție de interpretare de la care actorilor le era îngăduit foarte greu să se abată. Despărțiri aveau totuși loc, după cum se observă din puținul material documentar oferit de cronicile dramatice, ce reușeau prea rar, în formulările lor de obicei confuze și sablonare, să rețină particularitățile. Dominantă era imitarea realizărilor bucureștene. Montările bucureștene provoacă rareori la Craiova replici memorabile (după gestul polemic din 1884).

La nivelul concepției de ansamblu superficialitatea și tributul plătit conjuncturalului era destul de mare, fapt ce determină pe marii actori de atunci: Ion Anestin, Al. Dem. Dan să insiste în interpretare. Aprobarea publicului era luată foarte ușor de spectacolele ce uzau de tehnica aluziei, de „actualizarea” politică, mergînd pînă acolo încît T. D. Cretzu schimbă titlul gazetei lui Rică Venturiano în **Voința națională liberală** sau folosește măști ce desemnează persoane reale. Actualitatea lui Caragiale despre care s-a vorbit și se vorbește încă pare a constitui pericolul fundamental al spectacolului de teatru. Actualizarea în idealitatea tipurilor pentru a păstra termenii lui Caragiale nu a constituit un suport teoretic în această perioadă.

Acuitatea dezbaterilor din capitală în jurul problemei raportului dintre tradiție și inovație va avea un ecou semnificativ și la Craiova în deceniile 3 — 4 ale secolului nostru. S-au remarcat de altfel două tendințe în ansamblul spectacologic caragialian; una de apărare a operei și alta de continuă valorificare novatoare. În fond aceste tendințe sînt reflexul firesc al raportului mai general dintre tradiție și inovație.

Scena craioveană nu a rămas în urma valului înnoitor din arta spectacolului datorat în bună măsură prezenței trupelor străine aflate în turneu în Capitală. Inovația porneste chiar de la lectură. Viața tradițională realistă se menține dar cu o altă argumentație. Persistă unele influențe naturaliste. Inovația porneste de la decor, la semantica costumelor, la jocul actoricesc ce da o mai mare atenție mimicii, gesticii, nuanțelor. Un pas înainte îl reprezintă montarea **Scrisorii** din stagiunea 1924—1925 succes notabil determinat de direcția de scenă a lui Ion Manolescu, dar și de înnoirea distribuției (apar printre alții: Remus Comăneanu, M. Tancovici-Cosmin) spectacol în care o realizare de excepție obține actorul bucureștean Costache Antoniu (Pristanda). Este o perioadă de căutare și formare a personalității teatrului craiovean și spectacolele caragiale vor reflecta acest lucru. Angajat „în căutarea stilului Caragiale”, de fapt o căutare a formei scenice și a atitudinii teatrului craiovean intră în jocul sincronizării cu tendințele generale. Probleme ca personalizarea stilului de interpretare axat pe ideea naturalului și veridicității teatrale (și nu al vieții cum cereau adepții naturalismului), a contemporaneizării artistice sînt imediat remarcate de critica vremii. Un exemplu este receptivitatea sporită a criticii la „jocul complex” al lui Al. Dem. Dan într-un **Cațavencu** diferit de celelalte interpretări.

Revenirea la Caragiale după cel de-al doilea război mondial prezintă momente de discontinuitate normale și mai ales o schimbare de perspectivă. La începutul veacului XX H. Sanielevici remarcă actualitatea tematică a pieselor lui Caragiale în sensul de oglindă a epocii și mentalităților. Consecvență, la scurt timp după celebra montare a lui Sică Alexandrescu, scena craioveană propune **O scrisoare pierdută**, spectacol conceput de noul director al teatrului Marin Iorda. Spectacolul este realist, modern și e văzut ca o „reconsiderare a capodoperei lui Caragiale” piesa nefiind tratată ca o farsă, ci înțelegându-se ca privire asupra unei

„oligarhii istorice și demagogice”. Să nu uităm că spectacolul apare după campania electorală din 1946. Remus Comăneanu, principalul liant al teatrului craiovean cu trecutul interbelic, reia și regează piesa cu o distribuție relativ schimbată în care e remarcat și interpretul lui Farfuridi tinărul... Amza Pellea. Cronică dramatică nu este o oglindă a activității teatrale a acestei perioade în care Caragiale este montat cu o repeziune uimitoare. „D-ale carnavalului” pare să fi avut o soartă mai tristă căci după spectacolul din 1912 în care figurau printre alții Aura Fotino și I. Stănescu-Papa și în care cronicarul de la **Doiul** văzuse „trivialități și sărăcie artistică” nu o mai întâlnim pe afiș pînă la cunoscuta versiune a lui Valeriu Moiescu și apoi la spectacolul lui Mircea Cornișteanu. Tributare, după cum mărturisesc cronicile sumare, modelelor bucureștene montările postbelice sînt orientate în spiritul realismului critic orientat spre sondarea socialului și satirizarea regimului bughoz. Un reviriment în arta spectacolului caragialian se înregistrează în deceniul 6 prin celebra montare a lui Valeriu Moiescu în 1969 după ce la București cu trei ani înainte (în 1966) Lucian Pintilie oferise o lectură modernă. Montarea de la Craiova a lui Valeriu Moiescu a fost deliberat apropiată de exegeza scenică a lui Lucian Pintilie marcînd punerea în lumină a ideii „carnavalului ca metaforă grotescă a lumii”. De altfel regizorul Valeriu Moiescu i-a dedicat acestei piese nu mai puțin de 6 montări pe diverse scene și a sonat pe scena personalului urmînd procesul de degradare a umanismului pînă la mecanizare, la marionetă.

Deceniul șapte începe cu spectacolul debut (1974 — **O scrisoare pierdută**) pe scena craioveană a tinărului regizor Mircea Cornișteanu cel care la această oră deține un adevărat record: o integrală a operei comice a lui Caragiale. În spectacolul său de debut ideea de confruntare politică este asociată intenției de a reliefa „comicul enorm al unei lumi monstruoase”. Concepția regizorală a tinărului artist, rămas fidel de-a lungul anilor genului caragialian, dominată de la început de un realism simbolic se conturează mai clar după spectacolul cu **Doiul** din stagiunea 1976-1977. Mircea Cornișteanu îmbină o lectură filologică a textului cu una scenică, căutînd sensuri și semne ale adevăratei lumi a lui Caragiale. Un spectacol interesant e rezultat în urma reconsiderării unui sector mai puțin solicitat scenic al operei lui Caragiale: scrisori, momente, schițe pe ideea demonstrării teatralității în întreaga operă. Spectacolul este o consecință logică și legică a tradițiilor întâlnirii prilejuate de defunctele în ultimii ani **Zile Caragiale** și a activității Societății culturale I. L. Caragiale. Ultima premieră (4 octombrie 1988) a întîmpinat multe greutăți și a fost mult sărăcită de „vizionarea oficială” a cenzurii. Semnele erau prea multe și prea clare. Spectacolul craiovean era la vremea aceea gîndit ca o formă de rezistență. E suficient să ne amintim de plasa Cetățeanului turmentat.

Ioan Cristescu

solilocvii

Locuri comune sau cum am vrut să mă dau pe brazdă

Am făcut, în vremea din urmă, un interesant experiment. Pe propria piele. Fără doar și poate, nu sînt singurul care a încercat așa ceva. Adică nici prin asta nu sînt și nu vreau să fiu un original. M-am hotărît, deci, pentru o vreme, să nu mai citesc nici un fel de ziar; nici cotidienele, nici săptămînalele, nici măcar pe cele literare. Băiete, mi-am spus, poate că totuși te lași influențat de părerile altora, poate că nu ești decît o biată pataț lesne influențabilă. În definitiv, ar cam fi timpul să scrii ceea ce tot zici de atîta vreme: măcar citeva rînduri despre extraordinara Marlana Marin de care nu zice nimeni nimic, și-eu pus probabil ochelarii fumurii ca să n-o vadă, sau pur și simplu e la index pentru că a apucat s-o laude N.M.: ori despre prospețimea inconfundabilă a lui Daniel Bănuțescu și a altor abia-veniți în Oborul Metaforelor (mai repede, mai repede, pînă nu se se instituționalizează); sau măcar să mă iau la hartă cu Cristian Popescu, cum îndrăznește să demitizeze în halul ăsta, ce, nu mai e loc pentru damnare, unde e prestigiu tagmei, oricum, află și el că e unul care-l citește: în fine de ce nu, să pun și eu o cărămidă, chiar strim-bă, la soclul statuii lui Florin Iaru dacă nu mi-o veni chef să i-o fac praf, că tot mi-e prieten, vorba de-acum o sută de ani a lui Eugen Ionescu, depinde de dispoziție sau de ce-ai mîncat seara.

Am încercat, deci, să-mi găsesc liniștea, oricît ar fi fost ea de nestuitoare, de săracă cu duhul. Numai că, nu că așa fi eu dinadinsul omul secolului ăsta zbonghiu, dar oricum, nu mă omor nici după zen, cel puțin nu încă, așa că nu pot chiar să stau cu capul sub pernă. În fond, orice se

poate spune, dar nu și că ne plictisim, măcar am mai apucat să trăim ceva care seamănă totuși a viață, care se mișcă, nu e doar un schelet în formol. Și cit de schizoid ar fi reflexul acestei vremi în sufletul nostru de regi-minătară obișnuiți cu întinerul și cu nemiscarea, e totuși ceva, e ceva ce nu crezusem că o să mai apucăm să trăim. Așa că n-am putut, tocmai acum, cînd întîmplările zilnice au început să fie și altceva decît „aventurile lui Nea”, n-am putut, zic, să-mi bag pur și simplu capul, cu urechi cu tot, în olița copiilor. Televiziunea? Nu sînt deloc sado; ca și, probabil, mulți alții, am preferat radioul. Invechit, dar merge. Destul de complet, de convingător chiar obiectiv. Imi și ziceam: gata băiete, de-acum veți fi un tip calm, adorator al stîrînsimile, impersonale, fără grimase și fără comentarii. Ce grozav! Ce bucurie! Ce eroare! Berevoiestul e Berevoiestul cu sau fără comentarii „destabilizatoare”. Votarea obstinat monocoloră a unei legi fundamentale și mai ales, o vede și un copil, alcătuirea și în așa fel încît să imbrodească privatizarea într-o teribilă plasă de oțel care nu face decît să conserve e-tatismul, ca să se poată face, oricînd, stînga-mprejur, nu, nici așa nu are nevoie de nici un fel de șopîrle.

Așa că iluziile mele radiofonice n-au durat multă vreme. Nu-i nimic, mi-am zis mai există soluții. Mărim voltajul. Să renunțăm cu totul la realitatea românească. Să facem o baie prelungită, în presa străină. Mai sînt și reclame, statistici, te mai lămurești cum e cu standardul de viață. Alurea. Iluziile nu tîn nici citeva zile. Nu e vorba de comparații, inevitabilă, pe care ești silit să-o faci la tot pasul cu privire la posibilitățile unui occi-

dental mediu, și nici la cunoștințele pe care le au ziaristii occidentali ori la modul în care pun ei problemele, ci la lucruri mărunte, la „realitatea” ta, de-acasă, de care nici așa nu scapi. Dai, de pildă, poste afirmația lui Dan Pascariu care cu un cînic sofism, le declară francezilor că „românii sînt, în toate statisticele, la un nivel de viață foarte jos, dar acesta e un atu, căci noi nu putem să cădem și mai jos (alurea), contrar celorlalte țări din Est care, înainte de a trăi mai bine vor trebui mai întîi să trăiască ceva mai prost decît înainte”. Ai văzut ce inteligenți sînt băieții noștri? Sau află de consacrară mondială a românilor în toate, nu-i așa, domeniile: Razvan Theodorescu e citat, pe larg, în raportul anual făcut de Reporters Sans Frontieres. O nouă dovadă despre abilitatea noastră de a merge pe sîrmă. În fine, te apucă amețea cînd citești că, în plină, vezi domnule, campanie de spălare a obrazului României în lume, de recapătare a creditului internațional, de integrare a țării noastre în sistemul de relații, exact în momentele unei ultime încercări, oricum tardive, de a atrage capitalul străin, președintele nostru îl declară unui ziarist occidental: „nu știam că imixtiunile superputerii americane se vor dovedi atât de draconice, dacă tîncm cont că ne aflăm în timp de pace”. Știu, e a doua oară cînd citez această afirmație, dar o voi mai face pentru că ea nu dovedește numai o simplă lipsă de tact ci trădează o mentalitate care, chiar dacă este proprie unei largi părți a populației României, în nici un caz n-ar trebui să jaloneze gîndirea unui președinte. Ccausescu ride satisfăcut în mormint. Pînă și urmașul său e atîns de otrava propagandei naționaliste: sîntem, desigur, una din marile națiuni ale lumii. Mă întreb totuși, domnule președinte, noi, românii, acum, în 1991, vrem să ieșim din mocră în care ne-au aruncat decenii de indolență și proastă administrație, sau vrem să batem cu pumnul în masă?

În fine, de fapt era vorba de experimentul meu. Decamdată ratat. Nu-i nimic. Sînt tare. Dacă și ăștia, occidenții, sînt niște „destabilizatori”? Mai rămîne o treaptă. Terapia șoc. Dacă nici așa nu merge inseamnă că ești neindecabil. De, de miine nu mai citești decît ziarul guvernamental. Poate că merge. În definitiv așa

cum ai fi putut fi sub influența, malefică, a unei anumite părți a presei, se poate și invers. Doar se știe că românul are o mare capacitate de adaptare, iar tu ești român. Intimplarea face să dai tocmai peste un larg interviu cu primul ministru. Insoirație. Noroc, Citești pe-ndelete. Îi sorbi vorbele. Le rumești gînditor. Ți se vede pe față bunăvoința. Oricum, cuvîntul scris e cuvînt scris, nu zboară, poate-nlegei ceva, nu ca la televizor. La fel de șarmant. Îi place să pălăvrăgească. E plăcut să constată că, d.p.d.v. caracterologic e „de pe strada noastră”, nici o in-doială. Numai că el nu e, cel puțin zilele astea, nici eseist, nici poet, nici Mitică. E prim-ministru. Adică altceva. Și exact ca la televizor, deși ți-a făcut plăcere să-l întîlnești, la sfîrșit constăți cu stupor că nu te-ai ales cu nimic. Absoluț nimic. Chiar dacă nu folosește fraze din alea monstruoase de lungi și gata fabricate. Tot nimic. Asta, cu condiția să te faci că n-ai băgat de seamă naivitatea ori cînsimul cumpit al propozitiilor despre „FSN ca partid al incoruptibililor”. Abia mai tirziu îți aduci aminte și de declararea, repetată, a dragostei pentru ziarul „Azi”. Simplă curtoazie? Nu poate să nu se stringă pielea pe tine atunci cînd, chiar pe prima pagină, întîlnești rîndurile ce-toase, într-un limbaj apocaliptic și cețos, prin care, fără a-l acuza de nimic ci pur și simplu injurîndu-l, o femeie de bine din Sibiu, pare-mi-se, îl atacă pe Nicolae Manolescu. Atac de o violență care nu se justifică nici dacă persoana feminină cu pricina ar fi cine știe ce obscur profesor de română care-i poartă simbelele pentru vreo notă mică la un examen, căci este împede, aflată, URA ipochimenei, ură găzduită, repet, de ziarul partidului liniștii noastre, ziar pe care, oare de ce, îl iubește atît primul nostru ministru.

Gata. Mi-e de ajuns. Mi-am reluat proastele obiceiuri. Pentru început „Luceafărul”, și „Contrapunct”, și „România Literară”. În fond, n-a fost decît un nevinovat experiment.

Mihail Oprea

1. EXCURS ASUPRA ACCEPȚIEI TERMENILOR DE INTELCTUAL ȘI REVOLUȚIE ÎN ITALIANĂ ȘI ROMÂNĂ

1.0. Pentru a aborda în mod pertinent tema prezentului congres, se impune, credem, ca operație preliminară, definirea celor două cuvinte/noțiuni, cel puțin în dicționarele celor două limbi care se întâlnesc aici, într-o fraternă colaborare a cercetătorilor: italiana și română).

1.1. Ca substantiv, **intellectual** este considerat, în italiană, cel „ce se dedică activităților artistice, culturale și literare” (Cortelazzo-Zolli, DELI), sau care se consacră, în plus, și științei, studiului sau gândirii (**Grande Dizionario della lingua italiana** dell'Istituto geografico De Agostini Novara). Pentru Devoto-Oli (DLI) **intellectualul** este „persoana înzestrată cu o adevărată sau presupusă superioritate spirituală sau culturală și destinată de obicei să reprezinte un rol de conducere sau critic în cadrul unei organizații politice sau al unei orientări ideologice [...] În mod în esență, la o modernă valoare umanistică.

Cel mai complet dicționar al limbii române, DA, definește **intellectualul** persoana „care muncește cu intelectul, care cultivă manifestările inteligenței”, în timp ce pentru DEX este „persoana care posedă o pregătire de specialitate teoretică și lucrează în domeniul artei, al științei, tehnicii etc.”.

Din confruntarea definițiilor citate rezultă a avea un randament maxim — întrucât este mai puțin restrictivă — aceea ce nu limitează munca intelectualului doar la activitățile artistice, culturale și literare, ci o extinde și la știință, la tehnică și la studiu, în genere.

Deosebit de pertinentă pentru tema congresului ni se pare afirmația din DLI (Devoto-Oli), deja reprodușă supra, conform căreia **intellectualul** este persoana „destinată de obicei să reprezinte un rol de conducere sau critic în cadrul unei organizații politice sau al unei orientări ideologice [...]”.

O succintă analiză pe plan diacronic a termenului în cele două limbi ni se pare, de asemenea, utilă.

Prima, sau una dintre primele atestări ale substantivului **intellettuale** în italiană este datată 1816, într-o traducere efectuată de Giordani a unui articol al faimoasei Madame de Staël¹⁾.

După numai 36 de ani, înregistrăm prima atestare românească, într-un vocabular tipărit la Iași în 1852 de către Paharnicul Teodor Stamati și în care termenul **intellectual** este glosat „înțelegătoriu, cultivatoriu minții”.

Ca adjectiv, însă, **intelletuale** apare în italiană deja în opera lui Dante, la începutul secolului al XIV-lea, cu sensul de „referitor la intelect sau la produsele sale” (Cortelazzo-Zolli, DELI), în timp ce în limba română este înregistrat de-abia peste 500 de ani, în secolul al XIX-lea (cfr. DA). Marcele decalaj al dezvoltării culturale între cele două țări iese la iveală cu prisosință și cu acest prilej, din confruntarea datării primelor atestări.

1.2. În ce privește al doilea termen, **revoluție** (în sens politic), constatăm că definițiile propuse de dicționarele italiene concordă, în genere, iar micile adaosuri sau omisiuni din definiții privesc doar nuanțele: „răsturnare” politică, „Schimbare violentă de guvern, condiții civile, constituție” (Zingarelli, VLI); „mișcare organizată și violentă prin care se instaurează o nouă orinduire socială și politică” (Devoto-Oli, DLI); „violentă răsturnare a orinduirii politico-sociale constituite, care tinde să înlocuiască în mod radical guverne, legi de bază, raporturi economico-sociale și lucruri asemănătoare” (Cortelazzo-Zolli, DELI); „acțiune violentă și de masă care are drept scop răsturnarea unui regim politic și instaurarea unei noi rinduieli sociale și economice” (**Grande Dizionario** [...] De Agostini).

În puținele dicționare românești publicate înainte de impunerea dictaturii comuniste în țară, definiția **revoluției** în sens politic este sumară și, în orice caz, incompletă: „Mare răscoală, mare rebeliune, mare revoltă, sculare cu armele” (Scriban); „Schimbarea formei de guvern într-o țară printr-o răscoală triumfătoare, răzmiriță, zaveră” (Candrea-Adamescu). Definițiile apar mai bine realizate în dicționarele românești elaborate în timpul dictaturii comuniste, dar ele reflectă, evident, orientarea impusă de ideologia marxist-leninistă atunci când atribuie revoluției sensul de „Schimbare calitativă radicală a societății bazate pe clase antagoniste, prin care se realizează trecerea de la o formație social-economică inferioară la alta superioară” (DEX), glosare identică, de altfel, și în DA. Ambele dicționare, DEX și DA, înregistrează și sensul uzual, denumit „popular” în DEX și glosat „răscoală, revoltă [...]”, în timp ce în DLR este considerat „sens curent” cu următoarea explicație „mișcare colectivă organizată care are ca scop cucerirea puterii politice într-un stat”.

Pe plan diacronic relevăm enorma distanță, în timp, care separă atestarea cuvintului **revoluție** în cele două limbi: înainte de 1363 în italiană, în opera lui M. Villani (cfr. Cortelazzo-Zolli, DELI) și de-abia în 1800 în română, într-o traducere a **Istoriei universale** a lui Millot, realizată de Ioan Molnar și tipărită la Buda (cfr. DLR).

Intellectualii și revoluția

(Citeva considerații sumare, cu privire specială asupra recente „revoluții” române)

Istoricul acestui cuvânt este rezumat în mod magistral de Bruno Migliorini: „Termenul **revoluție** se referă, în accepțiunea clasică, la transformările sufletelelor și ale timpului; în evul mediu este, mai cu seamă, termen de astrologie și de astronomie (este suficient să amintim un titlu: **De revolutionibus orbium coelestium**, de Copernic, 1543); dar deja în secolul al XIV-lea începe a fi folosit, în Italia, cu sensul politic de revoltă; în Europa revoluțiile engleze din secolul al XVII-lea și, în fine, revoluția prin excelență, cea din 1789, pun pe primul plan sensul politic” (Apud Cortelazzo-Zolli DELI).

Rapida incursiune efectuată supra ne-a permis să relevăm, printre altele, substanțiala diferență în timp care se înregistrează între Occidentul Europei și Principatele Române, în ce privește prezența termenului **revoluție**. Completând informațiile oferite pînă acum, trebuie spus că față de Italia, unde se folosea deja în secolul al XIV-lea vocabula **revoluție** cu sens politic, pe teritoriul românesc se utilizau, cu începere din secolul al XVI-lea, cuvinte care se refereau, de fapt, la o realitate diversă, și care corespund termenilor italienesți **ribellione** și **rivolta**: este vorba de **răzmeriță** și **răzvrătire**.

Cuvânt de origine slavonă, **răzmeriță** are sensul de „război, răscoală, răzvrătire” și este atestat mai întâi în **Apostolul** lui Coresi, tipărit la Brașov în 1563 (cfr. DLR), apoi într-un document slavon din 1569²⁾ și mai târziu în **Pala de la Oraștie** (1581) (cfr. DLR).

Ca o atestare probabil anterioară, întrucât apare în **Psaltirea Scheiană** (deci cel mai târziu în prima jumătate a secolului al XVI-lea), termenul **răzvrătire** este de asemenea slavon și înseamnă nu doar „acțiunea de a (se) răzvrăți și rezultatul ei; răscoală, revoltă, răzmeriță [...]”, ci și „nesupunere, neascultare” (DLR).

Tardiv, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, este atestat în opera lui Miron Costin vocabula **răscoală**, formată pe teritoriul românesc prin derivare regresivă de la verbul a **răscula** (răs- + scula), astfel definit în DLR: „Acțiune spontană și neorganizată a maselor împotriva asupririi, a exploatării, răscolare, răzmeriță, răzvrătire, revoltă”.

Am văzut deja că termenul **revoluție** fusese folosit pentru prima dată, în scris, la 1800, într-o traducere. Succesivele atestări sînt înregistrate în revista „Albina Românească” din 1829 și apoi într-o lucrare a lui Simion Marcovici din 1839 (cfr. DLR). Paralel începe să fie întrebuințat și cuvintul **revoltă**, menționat mai întâi tot în 1829 și tot în „Albina Românească” (cfr. DLR). Cert este însă faptul că vocabula **revoluție** nu circula, sau circula foarte puțin în această perioadă, probabil — printre altele — și datorită prezenței reduse de opere scrise și tipărite în română în primele două decenii ale secolului al XIX-lea. Aceasta ar putea explica, într-o oarecare măsură, de ce mișcarea condusă de Tudor Vladimirescu, evaluată posterior, de către unii cercetători, ca fiind o revoluție, era denumită în epocă mai ales **zaveră**, termen de origine slavă (bulgară și/sau serbo-croată). Și, apropo de ceea ce ar părea o simplă dispută terminologică — dar care, de fapt, afectează și conținutul — este evidentă importanța pe care o capătă accepția dată conceptului de **revoluție** și nu numai în ce privește mișcarea lui Tudor Vladimirescu. Se știe, de exemplu, că după unele teorii (mai ales de factură marxistă), nazismul și fascismul nu trebuie considerate revoluții sau mișcări revoluționare, în timp ce alte opinii susțin tocmai contrariul.

2. Intellectualii și revoluția: preambol

2.1. Afirmația că nazismul a fost un proces revoluționar aparține chiar reprezentanților exilului german, constituit, mai cu seamă, din evreii fugiți din Germania, care nu pot fi bănuiți, în nici un caz, de parțialitate în favoarea nazismului. Pertinent pentru discuția noastră este următorul citat extras din arhicolul de fond al publicației lunare **Decision. A Review of Free Culture**, tipărită la New York între ianuarie 1941 și februarie 1942 sub direcția lui Klaus Mann: „Nu trebuie să uităm că aproape toate schimbările revoluționare din istorie au fost anticipate și pregătite de o avangardă de intelectuali. Mișcarea nazistă reprezintă de fapt primul exemplu al unui proces revoluționar care se opune în întregime și în mod deliberat nu numai anumitor tendințe intelectuale și anumitor concepții morale, ci tuturor formelor și funcțiilor elevate ale intelectului și ale civilizației umane”.

Se sublinia cu acest prilej, mai ales de toate, rolul proeminent al intelectualilor în pregătirea a aproape tuturor revoluțiilor, teză general acceptată astăzi. Și care oferă, de altfel, prilejul desfășurării prezentului congres.

În ce privește însă a doua afirmație conținută în citatul reproduș, se poate

susține — credem — că nazismul a fost anticipat, practic, de comunism. Într-adevăr, faimoasa revoluție din octombrie 1917 — cu efecte nefaste asupra istoriei Rusiei, a țărilor devenite mai târziu sateliți ai Uniunii Sovietice, ai Europei și al întregului univers — a dus la instaurarea regimului comunist care s-a opus, de fapt, „tuturor formelor și funcțiilor elevate ale intelectului și ale civilizației umane”, pentru a folosi aceeași formulare din fraza citată anterior.

2.2. Pentru o mai bună înțelegere a raporturilor existente în genere între intelectuali și revoluție, trebuie pornit, desigur, de la analiza raporturilor care se stabilesc în diverse momente istorice și în țări diferite între intelectuali și Putere.

În eseurile și studiile dedicate acestei teme s-a relevat că, după divorțul survenit între autoritatea spirituală și cea laică, la Cite s-a aflat într-un conflict permanent între ceea ce bibliografia franceză denumeste **les cleres** (termen care nu are un echivalent în limba română) și **Puterea**.

Majoritatea specialiștilor consideră că acest conflict s-a atenuat începând cu secolul al XIX-lea și a căpătat trăsături diferite în epoca postindustrială, cînd „le savoir” a fost socializat și instrumentalizat într-o asemenea măsură, încît granițele între **theoria** și **poiesis**, între **logos** și **techné** au dispărut aproape cu totul. În consecință și situația acelor **cleres** a fost serios zdruncinată iar categoria lor s-a subțiat. Pentru acești specialiști, rolul intelectualilor — odinioară glorios și important — a fost luat azi mai ales de către tehnocrați, care administrează savoirul în numele unor precize responsabilități și acționînd frecvent în numele puterii de stat.

Rebeliunea categoriei constituie de **cleres** rămîne posibilă, în mod teoretic, dar ea nu mai privește în zilele noastre condiția intelectuală în sine, ci rolul ei social. Situația este însă diferită în țările guvernate de regimuri totalitare comuniste, țări în care punctul de plecare este cel al antagonismului clasic și în care rezistența manifestată față de dictatura comunistă a găsit un teren favorabil mai cu seamă în rindurile **intelighenției**.

2.2.1. Apropo de cuvintul **intelighenția**, care denumea inițial grupul de persoane culte ce combatuau, în Rusia, în secolul trecut, în numele progresului social și civil, regimul social existent (**Grande Dizionario** [...] De Agostini) ne putem întreba dacă poate fi considerat perfect sinonim cu termenul de **intelectual** (it. **intellettuale**) — mai ales referitor la intelectuali din Occident — și ne mai putem întreba dacă **intelighenția** și **intelectualii** pot fi asimilați a ceea ce în fr. se cheamă **cleres**. Este adevărat că, prin extensie, **intelighenția** este acum definită ca fiind „clasa intelectuală a unei națiuni” (**Grande Dizionario** [...] De Agostini; cfr., de asemenea, DEX), dar este poate mai prudent să acceptăm definiția în sens amplitu pe care o dau Devoto-Oli **intelighenției** în dicționarul lor, adică „cerc sau grup de intelectuali ce revendică caractere culturale proprii” (DELD).

Impresia noastră este că **intelectualii**, **cleres** și **intelighenția** sînt termeni care renumesc concepte și realități cel puțin parțial diferite, mai ales dacă li raportăm la țările din estul și sud-estul Europei. Deocamdată unii specialiști sînt totuși tentați să pună semnul egalității între **intelectuali** și **intelighenția**, așa că ipoteza enunțată supra, sub forma de impresie, se cere verificată ulterior prin studii aprofundate.

3. Intellectualii și recente revoluții: situația din România înainte, în timpul și după decembrie 1989.

3.0. Pentru a putea evalua în mod corect rolul intelectualilor, nu este suficient să analizăm aportul lor la desfășurarea propriu-zisă a revoluției, ci trebuie studiată și contribuția adusă înainte și după revoluție. Pe lângă aceasta trebuie precizat dacă este vorba de categoria intelectualilor privită global, sau dacă ne referim doar la o parte a ei, definibilă, de pildă, prin activitatea desfășurată, profesie, ocupație etc.

3.1. Într-o viziune care este, în același timp, restrictivă, dar și paradoxal, amplificatoare, pot fi luați în considerare, dintre intelectuali, mai ales scriitorii. Față de alte categorii sociale și față de alte grupuri de intelectuali, ei posedă un mare avantaj atunci cînd hotărăsc să participe — într-un mod oarecare — la acțiunea de opoziție față de regimul comunist pentru a pregăti răsturnarea sa: avantajul de a o putea face nu numai direct, prin implicare pe plan politic, ci și indirect, fiindcă în literatură pe care o produc, alături de luarea de poziție deschisă — și ca atare, extrem de periculoasă pentru însăși existența lor fizică — ei au la dispoziție diverse modalități subtile de contestare și de rezistență împotriva Puterii, cum ar fi utilizarea alegoriei, a parabolei, a fabulei, folosirea unui

limbaj aluziv metaforico-simbolic etc.

3.2. Înainte de revoluția română din decembrie 1989 (dacă a fost într-adevăr de o revoluție, dar a este un subiect care ar cere o discuție aparte), manifestările cele mai spectaculoase de opoziție — chiar dacă multe, tre ele aproape necunoscute, dat tacerii totale a mass-mediei impusă dictatura comunistă — au fost cele muncitorilor care au făcut greve în tate rînduri și s-au răzvrătit împotriva regimului: amintim mai cu seamă, vece minerilor și mai târziu, revolta ictorilor din Brașov, aceasta din urtoamna anului 1987. Dar acțiunea cea importantă — printre altele prin cuitatea sa — de eroziune a Puterii a probabil cea a intelectualilor dizidentă care s-a manifestat în dii moduri, de la simpla neaderare la ziția netă față de regimul comunist.

E adevărat că o bună parte a intelectualității române (sau, poate, majoriei), aderase implicit sau explicit la lrea solid instaurată — mai ales după dicarea silită a regelui Mihai — dacă a fost vorba, frecvent, doar de aderență conjuncturală, deci, în fond tivă. Cei care au refuzat s-o facă refugiat în dizidență, concept căru preferăm noțiunea de **exil** (emigra larg folosită în bibliografia de spectate în legătură cu cealaltă dictaștă dată de dreapta, care a marcat tiv secolul al XX-lea: cea nazi-fas

Exilul (emigrația) poate fi, la r său, de două feluri: **exil propriu** adică **extern** și **exil (emigrație) interior**, traducere aproximativă a mulei create pentru un anumit tip exil în Germania, în timpul nazism **Innero Emigration**. S-a afirmat că a ția de **emigrație internă** „pune accpe natura în esență rezistențială și politică a fenomenului, analog în acprivință cu cel de emigrație «exteri exilaților politici”, în timp ce accept **emigrație interioară** „pune în evi caracterul său intim și particular, da de-a dreptul de renunțare”³⁾.

Trebuie precizat însă că unii în contestează validitatea conceptului **emigrație internă/interioară**, relevî numai ambiguitatea sa, ci afirmînd așa cum face Franz Schonauer, că ratura așa-zisei emigrații interne fost altceva decît fugă. Fugă în idil în așa-zisele simple și atemporale; turi umane, fugă în traditionalism, în ța accentuare a adevărului străve care nu apune niciodată, fugă în reclar omologate și ca atare certe”⁴⁾ altfel însăși emigrația internă germ devenit, pentru mulți dintre cei cadv adversari ai regimului, o emigraioritate și ca formă concretă ... nifestare a îmbrăcat nu rarori „Verstummenului”, adică a emigraț tăcere, prin care se înțelege mai aleroasa renunțare la formele litera: la temele congeniale implicțiilor zant⁵⁾

3.3. În perioada care a precedat rea lui Ceaușescu și a clanului său țini au fost în România — vorbiu scriitorii — cei care au avut curaj: se opună direc Puterii: un Paul I un Dorin Tudoran, un Mircea Di un Dan Petrescu, un Gabriel Andr Indirect, însă, prin ceea ce am **emigrație internă** și mai ales **intermult mai mulți scriitorii și-au mandezacordul față de regimul comuni face o deosebită plăcere să amintih în acest sens cel puțin numele scrii lor prezente la acest Congres: Ana diana, Ileana Malăncioiu și Gabriela mesteanu.**

Nu trebuie însă ignorată sau uitatitatea desfășurată de exilul e care cuprindea nume de prestigiu altfel singurele nume de scriitorii care s-au impus în panorama liteeuropene, pentru că am intrat în cu european din motive pe care nu eszul să le analizăm aici: Eugen Io Mircea Eliade și Vintilă Horia⁶⁾. E gă ce trei corifei ai exilului extern ratura română a emigrației propri numără, în rîndurile sale, zece de sc — mai mult sau mai puțin cunosce care au combătut din exil, în p diferite, ordinea politică, economi socială comunistă impusă de tarsovietice după pretinsa „eliberare” august 1944.

Nu trebuie apoi să-i uităm pe s deveniți — prin forța împrejurării și ziaristi, care au luptat împotriva minismului în genere și în mod s împotriva celui românesc, din p publicațiilor exilului extern și mai a la posturile de radio ce transmiteau din partea românilor liberi, pentru rli români liberi: BBC, „Vocea Arși, în primul rînd „Europa Liberă” de radio devenit alit de cunoscut iubit de aproape toți românii.

S-a ajuns astfel la de-acum fa — tragic și sublim în același timp cembrie 1989. Se știe că în prime duri au fost mai ales tinerii și prin

• TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ •

Metamorfoza unui sistem de semnificații

XIX. CAPCANA (II)

Istoria nu a putut fi însă decât cea care a fost. Cum s-a structurat opoziția marilor puteri după Yalta? Rolul capcanei potențiale l-a jucat, evident, Iugoslavia. În anii cei mai duri ai războiului rece, orice încălzire a conflictului ar fi avut ca punct inițial de iradiere această țară disidentă în raport cu stalinismul. Reacția sovietică a fost totdeauna intensă când vreo acțiune neconvenabilă se producea în vecinătatea Germaniei. Dintre statele ale căror armate au acționat pe teritoriul sovietic, începând din iunie 1941, Finlanda nu a fost pedepsită politic de învingător; Iugoslaviei, care nu se lăsase lesne ocupată, i s-a permis de facto o disidență. Presiunea scădea astfel în zona centrală a dispozitivului, deci în regiunea germană. Dacă ar fi fost să înceapă un război deschis, știm acum de ce situații locale s-ar fi profitat pentru devierea șocului principal și păstrarea mai calmă a teritoriilor strategice cele mai importante. Când vecinătatea imediată a marelui dușman din războiul mondial a fost tulburată — în 1956 și în 1968 — armata sovietică a reacționat neîntârziat. Când în Polonia a apărut mișcarea Solidarității s-a creat pentru sovietici situația cea mai dezavantajoasă. Aflată între Germania și Uniunea Sovietică, Polonia nu putea fi reprimată cu aceleași mijloace cu care s-a acționat împotriva Cehoslovaciei și Ungariei. S-a trimis în schimb, în Germania estică, o mare cantitate de material de război. La aceasta America a răspuns cu rachete de croazieră și alte arme ținând de tehnologia recentă, împotriva cărora nu se poate constitui, încă, o apărare. Rezultatul a fost seria de tratative Gorbaciov-Reagan și, apoi, Bush, cu tratate semnate consecutiv. Cum-ne-cum Germania s-a căutat a fi evitată, fie direct (așa cum s-a făcut de la primele întâlniri Gorbaciov-Reagan și până la dizolvarea pactului de la Varșovia), fie prin plasarea unei capcane strategice (în Iugoslavia) la distanță de locul decisiv.

Ce se întâmplă însă acum? Aproape că am devenit și riscăm, neîndoindu-ne, să fim capcană strategică într-o lume altcum eliberată de opresiune și de grave imixțiuni străine. Modul în care se creează o capcană de nivel cel puțin continental este ușor de aflat: se atribuie unui stat — sau unui grup de state, eventual unei națiuni — o condiție incertă. Pe plan intern — nu rareori și în relațiile internaționale — antisemitismul a existat în mare măsură,

acolo unde a existat, ca o capcană pentru dirijarea tensiunilor politice, sociale, militare și îndepărtarea lor de adevărate forme de constituire și iradiere. Se dorea transformarea unui popor într-un țap ispășitor pentru orice. Strategia are și o dimensiune spațială. Orice eventuală reîncordare a relațiilor dintre marile puteri trebuie condusă la distanță de aria care unește teritoriul german și cel sovietic. Unde pot fi transferate potențialele temeri? Probabil că soluția cea mai bună (pentru alții) o permite, încă o dată, România. Am notat cândva într-un context similar, că orice biserică — și chiar orice doctrină — are nevoie de eretici, pentru a se structura mai complet în interior. Similar putem adăuga: orice sistem strategic are nevoie de puncte programice slabe, precum frontul armatei lui Hannibal la Canne. Dar nu putem fi noi punctul slab al sistemului ieșit din revoluțiile anului 1989 decât dacă nu ținem neapărat să ne îndreptăm către disoluția noastră (N.B.: Criza iugoslavă produce, automat, iar, ceea ce am numit aici o capcană strategică. Două astfel de puncte într-un spațiu redus este prea mult și astfel se tinde a fi împinși să jucăm un rol internațional mai pozitiv; totuși primejdia există și, prin comportamentul nostru național actual, tindem să o agravăm).

Radu Grecianu, citat tot de Nicolae Bălcescu, scria în 1707: „Deci și acest neam românesc, până a fost dragoste în mijlocul lor, Dumnezeu încă a fost cu dînșii și nu i-au călcat pe dînșii alte limbi străine; ci au făcut multe vitejii și au trăit în bună pace”. Iată deci de câtă vreme este cunoscut modul în care națiunea noastră trebuie să își urmeze destinul, dar oamenii politici ai ultimei zile care au precedat ultimul război mondial au neglijat testamentul lui Ștefan. Persoanele care ar putea astăzi să alcătuiască spațiul cultural al iubirii noastre neglijează sfatul lui Radu Grecianu.

De-a dreptul straniu — la fel de bine

se poate spune monstruos — este faptul că opțiunile exprimate de popor, cu privire la conducerea sa, cu privire la căile politice de urmat, sunt desconsiderate public. Expresia publică se încarcă de o inacceptabilă violență. În ultimii șizeci-șaptezeci de ani în nici o țară democratică asemenea ultragii la adresa suveranității națiunii nu ar fi fost și nu sînt posibile. Singurul act generator de autoritate într-o democrație este votul popular. El se cere respectat. Nu cred că există un om normal psihic în toată lumea de Vest care să conteste egalitatea absolută ca drept de posesiune asupra statului al celei mai simple și mai modeste ființe omenești cu acela al unui geniu național, dacă nu astfel de om se întâmplă să fie în viață. Richard Nixon afirma în celebra sa carte „The Real War”: războiul din Vietnam nu l-a pierdut armata americană, nici poporul și nici administrația, războiul a fost pierdut datorită acțiunii a o sută de mii de persoane. În rîndul acestora din urmă Nixon citează în chip repetat, publiciști, intelectuali, universitari. Nu știu dacă războiul vietnamez trebuia sau nu să fie cîștigat și cum, dar știu, că similar situației la care se referă Nixon, procesul democratic în România riscă să fie, dacă nu pierdut, cel puțin alterat sub agresivitatea a o mie de persoane care nu știu că opoziția reală este o formă de loialitate față de popor, transformînd acest concept într-un instrument de degradare a limbajului public și a sufletului națiunii; persoane care se exprimă însă public pentru simplul motiv că sîntem unul dintre acele popoare care nu poate crede în malignitatea voluntară și perseverență a citorva dintre semenii noștri.

Tipic pentru această mie de oameni care, voluntar sau involuntar, tind să ne facă să pierdem cea mai importantă bătălie a istoriei noastre, în acest secol, este desuetudinea. Sincer vorbind nu cred că în strategia planetară de astăzi marile puteri mai au realmente nevoie

de o capcană pe linia etică a sistemului european. Dacă nu reușim să ne situăm însă corect în timp nu avem cum ocupa o poziție nici în casele programelor de alcătuire ale unei lumi noi. Cei care utilizează abuziv conceptul de opoziție jignesc în primul rînd opoziția și, abia prin aceasta națiunea. Se poate înțelege că o fac doar întrucît concepțiile lor despre relațiile dintre oameni sînt anacronice, în raport cu momentul de astăzi al vieții noastre, precum sînt nepotrivite cu demnitatea sau credința din cuvintele lui Ștefan, ori cu iubirea și credința din cuvintele lui Radu Grecianu. În măsura în care însă zgomotul existenței publice românești perturbă imaginea identității noastre, riscăm să vedem periclitat și oricare din rolurile demne ale vieții europene și planetare la care am putea aspira. Fără redobîndirea unei fermități explicite, vizibile, a caracterului nostru național, cu o identitate impurificată de sfișieri interioare, nu putem dobîndi decât poziția celui care este obligat să sufere pentru ca alții să reușească și să învingă.

Pentru a nu deveni — sau pentru a nu continua să fim — o capcană strategică trebuie nu doar să aparținem Europei, ci să facem ceea ce trebuie făcut ca întreaga lume care s-a eliberat de comunism să devină cu adevărat Europa. Încerc să precizez ce cred că înseamnă a aparține Europei (și lumii Atlantice): a simți, a gândi, a acționa, a exista în perspectiva eternității. Astfel nu avem nimic de cedat, nu tranzacționăm ființa noastră. Deosebirile dintre noi sînt circumscrise de iubire. Dacă este așa sîntem europeni. Comunismul nu a putut invada Europa de Vest pentru că în acea parte a lumii structurile spiritului național și a vieții naționale sînt adoptate ca valori inalterabile. Ele pot evolua din interior, dar sînt indiscutabile, mai presus de orice perspectivă particulară, de orice presiune sau violență, internă sau externă. Vom fi europeni numai și numai prin naționali. Pînă atunci vom fi spațiu de respect pentru semenii și pentru co-interferență al strategiilor altora. Apoi, după reușită, fiind chiar Europa, avînd o parte demnă a răspunderii pentru destinul omului civilizat al viitorului, vom exista dincolo de calculele strategice, prin simplul fapt că Europa era datoră eternității.

Caius Dragomir

Luceafărul

11

Iarba verde de acasă

Se întoarce roata lumii! Scara preferințelor artistice, gustul artistic, obosit de atâtea aventuri experimentale, revine la modelele armoniei universale. Inteligența creativă a omului nu a putut suplini statornicia întemierii a naturii în arhitectura frumosului. A completat-o uneori, a îmbogățit-o, a sensibilizat-o prin acțiunea de sublimare a datelor oferite de real urcând în civilizație nu o copie a naturii, ci o **atitudine**, ba chiar o **aspirație** a omului către virtuțile creației demiurgice. Fenomenul nu este propriu numai artelor plastice. De la medicină și fizică la arta vestimentară frisoanele „ecologice” au magnetizat cirma evoluției civilizatoare din ultimele decenii, în căutarea unor ape mai calme și mai limpezi. Sau, în orice caz, mai adevărate și mai aproape de natura ființei umane, de funcțiile spiritualității ei.

Expoziția de la „Simeza” a pictorului prahovean **Marcel Bejgu** se înscrie într-un asemenea flux de reabilitare a valorilor perene ale artei de șevalet. Instrumentul predilect folosit de artist este culoarea, suport infailibil al picturalității. Nu întâmplător, pictorul se concentrează asupra **peisajului**, gen în care se regăsesc atributele dintotdeauna ale esteticii frumosului. Căci, Bejgu se transpune în situația privitorului, a consumatorului de artă, mai precis, fiind primul ce se lasă pradă impresiei contemplative, reflector al

valorilor armonice existente în mediul înconjurător, din care extrage segmentele semnificative, definitorii, prelucrându-le în crezutele proprii sensibilități artistice.

Desigur, pictorul nu se rezumă numai la consemnarea fotografică a pretextului real, paleta sa consonând cu codurile propriului său instinct plastic, cu datele ontogenezei sale culturale și artistice, cu tiparul propriei sale sensibilități artistice, toate aceste raporturi întrupându-se într-o experiență creativă demnă de reținut.

Marcel Bejgu nu-i un nume cu rezonanță în galeria picturii noastre contemporane, dar este, în orice caz, unul de neignorat, date fiind performanțele sale artistice, limpezimea rostirii lui plastice. O face cu mijloacele unui meșteșug bine asimilat, în care se întrepătrund filioanele stilistice ale unei întregi falange de mari peneluri de pe întinderea ultimului secol de pictură. Nu prin gesturi epigonice, nici de mime a modelelor oferite de pasteliștii renumiți ai lumii. Impresionistii francezi, dar și precursorii lor din areal românesc (Andreescu, de pildă și, uneori, chiar Grigorescu), au modelat personalitatea acestui artist, i-au tutelat direcțiile stilistice conducându-l la rezoluții plastice pline de farmec și sensibilitate. Nu practică ceea ce indeobște numim o pictură originală. Dar ce rost ar avea asemenea etichetări, atita vreme cât crezul său estetic se rezu-

mă la criteriul totalei accesibilități și la corecta formulare a discursului plastic?

Expoziția, cea mai solid articulată și mai consistentă, din punct de vedere valoric din cariera sa, conține câteva lucrări de o remarcabilă vigoare a execuției. Pictorul a abordat cu îndrăzneală, chiar polemic aș spune, peisajul desfășurat pe mari dimensiuni într-un teritoriu tematic marcat în istoria artelor de modele ilustre. Peisajele din zona Cimpinei, atât de frecventate de Grigorescu și de cei din „școala” de la Brebu, „portretele” de arbori sau marginile de pădure, eternizate de penelul inegalabil al lui Andreescu (maestrul nedeclarat al pictorului la care ne referim), nu-l complexează pe artist. Dimpotrivă, el se avintă cu toate resursele pe care le deține și de care este conștient, în a prelunge efectul benefic în matricea sensibilității artistice a generației sale. O miză culturală deloc de neglijată care merită reținută.

În „acvaticile” sale am distins unele influențe ale peisagiștilor ruși (Isakovski?), deloc desuete, care încarcă pinzele pictorului contemporan de o indicibilă poezie. Întreaga paletă cromatică a artistului este pusă în slujba acestui atribut, ceea ce îl situează pe artist printre adepții picturii neo-impresioniste de la noi în țară. Subiectivismul atinge densitatea omului liric. Până și în cele citeva flori (flori) expuse se resimt aceste influențe, provenite din structura temperamentală a artistului, sintezele cromatice realizate în aceste tablouri sunt atât de desene și simplificare a conceptului a pretextului plastic, de la care purtând amprenta unei viziuni contestabile.

O expoziție de succes care impune atenției publicului un artist tenace și modest, dar deplin stăpân pe mijloacele plastice ce le minuieste.

Corneliu Antim

tele-imaginea

Svejk și programele

Încetul cu încetul am început să renunțăm cu toții la pretențiile pe care ni le stărnise aerul din decembrie 1989. Am început să ne mulțumim cu mai puțin, cu și mai puțin, până când vom constata că totul n-a fost decît o scurtă plimbare prin nori. Cîțiva pași în nori și un zîmbet aiurit din cauză că ni s-a întimplat și nouă ceva, nu doar altora. Cel mai bine se vede acest lucru în programul fericitei noastre (fericite și unice) televiziuni. Încetul cu

încetul, piș-piș își fac apariția vechile obiceiuri, poncife, clișee, naturi. Uite că a revenit și „maestrul Pană” la pupitrul orchestrei de muzică populară, același care seară de seară concerta între două telejurnale, iar dacă era cumva o zi nelucrătoare (rar, dar erau și din astea) mai trăgea și cite un matineu. A început să lege emisiunile aceași Marioara Mureșescu cu aerul ei de „Cîntarea României” pentru handicapați intelectual, au început să apară din nou și din ce în ce mai des cunos-

cutele „melodii îndrăgite”, fala TVR! Romanțele, mai țineți minte una cu „sălciiile de pe malul Plăpcii”? planuri privind moralitatea de a întinde leafa de la chenzină la lichidare, din nou la „Cascadorii risului” privim la aceleași fragmente de comedie rusească și bufă, cu pescari anticologi, nepmani și antisociați care salută slugarnic miliția populară, corespondenții regionali ne dau știri (iarăși) despre realizările oamenilor muncii, din agricultură și industrie prezentîndu-ne roți dințate care se învîrt sau tractoare aliniate ca ostașii la parada din Piața Roșie.

Dar ceea ce m-a liniștit cu totul a fost apariția vechilor filme americane cu „step”, „song” și scenariii stupide, concurînd doar cu scenariile „loviturilor de forță” pe care le-a avut de suportat democrația noastră originală în doar un an și jumătate de viață. Aceste prostii fabricate anume pentru spălarea definitivă a creierului celor ce ostenesc la banda rulantă se înghesuie pe ecranul ce ne supraveghează viața casnică. Dacă pentru antiselecția care a funcționat la angajarea prezentatorilor am găsit o explicație — gustul special al domnului Răzvan Theodorescu în ceea ce privește armonia figurii umane — referitor la modul în care sînt alese

filmele din programul TVR nu poate fi decît o singură variantă. Anume, aceea că factorii de decizie în acest domeniu sînt în situația soldatului Svejk pe cînd păzea depozitul de conserve. Pentru el războiul s-a terminat cînd s-au terminat conservele. Putem fi liniștiți, vom mai avea de suferit încă multă vreme din cauza filmelor spălătoare de creier. Secția ideologică a C.C. al P.C.R. își avea planul făcut pînă în anul 2005. Ce, nu știați? Uitați-vă la TVR fostă L. și vă veți convinge.

Eugen Uricaru

în memoriam

CELLA DELAVRANCEA

Nu mai este.

Maî săraci, maî micșorați, ne ducem viața părăsiți de cea de neînlocuit încă, doamna Cella Delavrancea — spirit viu, diamant scînteietor pînă în ultima clipă; cea despre care atât de tainic a spus fidelul, alesul său discipol, Dan Grigore, că „nu adaugă ani vieții, ci viață anilor...”

Cella Delavrancea s-a așezat cumînte în șirul arborilor ocrotitori ce pășesc mărunt pe linia planetei, apărînd-o cu un briu plăpînd și subțirețec de ozon pentru suflete. Ea este, cum un alt mare dispărut a numit-o, „plop tremurător”, particula vibrantă a unui întreg lanț de veriși constituit întru apărarea ființei noastre morale și culturale.

Firave entități mecanice fiind, fără de cultură, ne datorăm specia acestor virfuri ale creației Dumnezeiești, oameni-artiști care au trăit pentru frumos, întru canon și omenie. Cella Delavrancea se află printre eie la superlativ și poate că acum ne veghează pe fiecare dintre noi, în încercarea noastră de a fi cît

mai aproape drumului său; drum jalonat de strădanie, (bunătate), cinste, generozitate; de gânduri adinci și neprefăcute. De inocență, dreptate și comunicare cu spațiul celest.

Cine vă înlocuiește aici doamna Cella Delavrancea? Cine vă poate înlocui?

Cornelia Tăutu

